БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттинген.

ШЫН

1960 ч. АПРЕЛЬ 23 СУББОТА № 95 (4579).

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

Өртээ 20 көп.

ССР Эвилелиниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында эртем болгаш техника талазынга Ленинчи шаңналдар талазы-биле Комитетте

Эртемниң болгаш техниканың талазынга эң-не шылгарангай ажылдар дээш Ленинчи шаңналдарны тыпсыр дугайында

Эртемниң болгаш техниканың талазынга Ленинчи шаңналдар талазы-биле Комитеттиң **доктаатканы болза:**

I.

Эртемниң талазынга эң-не шылгарангай ажылдары дээш 1960 чылдың Ленинчи шаңналдарын тыпсыры болза:

1. ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының П. Н. Лебедев аттыг Физика институдунуң ажылдакчылары, ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының корреспондент кежигүнү Сергей Николаевич **Верновка,** физика-математика эртемнериниң доктору Александр Евгеньевич **Чудаковка,** ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының чер магнетизминиң, радио чалгыларының ионосферазының болгаш нептереллиниң институдунуң директору Николай Васильевич **Пушковка,** ол-ла институттуң магниттиг лаборатория начальниги Шмай Шлемович **Долгиновка,**—Черниң дашты кы радиациялыг куржаан ажытканы болгаш шинчилээни база Черниң болгаш Айның магниттиг шөлүн шинчилээни дээш.

2. ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында атомнуг энергияны ажыглаар талазы-биле Кол эргелелдин физика институдунуң эртем ажылдакчылары, Украин ССР-ниң Эртемнер академиязының академиги Александр Ильич **Лейпунскийге,** физика-математика эртемнериниң доктору Олег Дмитриевич **Казачковскийге,** физика-математика эртемнериниң доктору Игорь Ильич **Бондаренкога,** физика-математика эртемнериниң кандидады Лев Николаевич **Усачевка,**—дүрген нейтроннарга ядролуг реакторларның физиказын эртем талазы-биле шинчилээни дээш.

3. Академик Владимир Александрович **Фокка,**—1957 чылда парлаттынган, «Шөлдүң квантылыг теориязының талазы-биле ажылдары» деп монографияга тайылбырлаттынган шөлдүң квантылыг теориязының талазы-биле шинчилелдери дээш.

4. Николай Гурьевич **Четаевке**—1952—58 чылларда парлаттынган, шимчээшкиниң туруштуунуң болгаш аналитиктиг механиканың талазы-биле ажылдары дээш.

5. Биология эртемнериниң доктору Анатолий Евсеевич **Крисске,**—1959 чылда парлаттынган, «Далай микробиологиязы (терең суглуг)» деп эртем ажылы дээш.

6. Медицина эртемнериниң докторлары, Александр Александрович **Вишневскийге,** Петр Андреевич **Купрянова,** Евгений Николаевич **Мешалкинге,** Борис Васильевич **Авериге,** эртем-шинчилел институдунуң ...жинниг күүседиринче Тыванын бүгү ту... жуларын, төлевилекчилерин, тудуг материалының үлетпүрүнүн ажылдакчыларын кыйгырыш конторазы—...ыл планын дизыннарны алырының аргазын ажылдыг күүседир, декабрь 1-ге чедиш.

Кызылга болган байырлыг хурал

Апрельдиң 22-де кежээкинин 7 шакта областың хөгжүм-шии театрынга, бүгү делегейниң ажылчы чоннарының башкызы болган баштыңчызы, Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының болгаш Совет күрүнениң тургузукчузу В. И. Ленинниң төрүттүнгениниңден бөөр 90 чыл болган оюнга холбаштыр Кызыл хоорайның ажылчы чоннарының байырлыг хуралы болган. В. И. Ленинниң амыдыралының болгаш ажылчорудулгазының дугайында илеткелди СЭКП Тыва обкомунуң бирги секретары эш С. К. Тока кылган.

Хурал соонда, В. И. Ленинниң Октябрь революциязының чылдарында маадырлыг ажыл-чорудулгазынга турасскаткан совет драматург М. Шатровтуң «Революцияның адыбиле» деп шиизин хөгжүм-шии театрының артистери көргүскеннер.

В. И. Ленинге тураскаалдың дөжээн салырынга холбаштыр Кызылдың ажылчы чоннарының митингизи

Апрельдиң 22-де, хүндүскүнүн 4 шакта, Кызылдың Ленин биле Октябрь кудумчуларының белдиринде садчыгаштыг шөлге, бүгү делегейниң ажылчы чоннарының башкызы болгаш баштыңчызы, Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының база Совет күрүнениң тургузукчузу Владимир Ильич Ленинге тураскаалдың дөжээн салыры-биле хоорайның партия, совет болгаш бүдүрүлге, хөй-ниити албан черлериниң коллективтериниң хөй чүс кижи киржикчилиг митингизи болган.

Митингини СЭКП Кызыл хоорай комитединиң бирги секретары эш Н. К. Курбатский ажыткаш, СЭКП Тыва обкомунуң бирги секретары эш С. К. Токага сөс берген.

В. И. Ленинниң маадырлыг амыдыралының, улуг чазагай ажыл-хөрээнин дугайын эш С. К. Тока чугаалавышаан, чүс-чүс чылларда иштики, даштыкының мөлчүкчүлериниң дарлалыдан Тыванын арат чонунуң хосталырынга, хөй национ-алдыг, аас-кежиктиг совет өг-бүлеге ооң амгы чечектелиишкининге башкы Ленинниң, ооң тургусканы Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының, совет күрүнениң улуг хавыязын чугаалаан.

Ооң дараазында, Кызыл хоорайның бүдүрүлге ажылчыннарының мурнундан пассажир АТК-ның мурнакчы дарганы эш Чернышев, хоорайның интеллигенциязының мурнундан Ленин орденниг эмчи эш Каражкай, өөреникчи, пионер ургларның мурнундан пионер Лида Иконникова болгаш комсомолдун хоорай комитединиң секретары эш Ширшин олар чүве чугаалаан. Дараазында В. И. Ленинге тураскаалдың дөжээнин шывыын эш Тока ажыдыптарга үрер хөгжүм партия гимнизин күүсеткен.

Хоорайның бүдүрүлге, албан организация черлериниң коллективтериниңден келген төлээлер хөй санныг веноктарны, чечектерни тураскаалдың дөжээнин чанынга салып турда, үрер хөгжүм Совет Эвилелиниң Гимнизин күүсеткен.

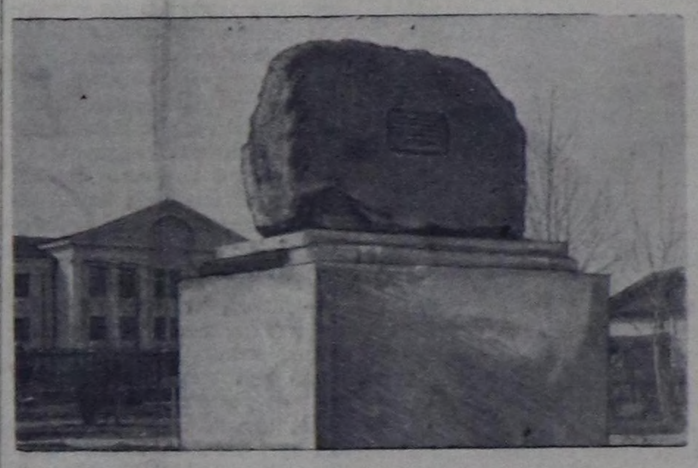

Чурукта: В. И. Ленинге тураскаалдың дөжээ. Ында бижээни: «Коммунистиг партияның болгаш совет күрүнениң үндезилекчизи В. И. Ленинге тураскаалды маңаа тургузар. 1960 ч., IV—22.

ХҮНДҮЛЕЛ-САМБЫРАЗЫ

1960 чылдың бирги кварталында мал ажылының продуктуларын бүдүрер талазы-биле социалистиг чарышка бедик көргүзүглерни чедип алган мурнакчы малчыннарны СЭКП обкомунуң бюрозунуң болгаш облкүүскомнуң доктаалын өзугаар Хүндүлел самбыразынга кирери болза:

С. Дөңгүр-оол—Барыын-Хемчик районнуң «ВЛКСМ 30 чылы» колхозунуң хойжузу, төрээн 292 хойнуң хураганын бүрүн камгалап алган.

М. Балчыр—Чөөн-Хемчик районнуң «Большевик» колхозунуң хойжузу, 250 хойдан 284 хураганны бүрүн камгалап алган.

Ш. Санчай-уруг—Тес-Хем районнуң Ленин аттыг колхозунуң хойжузу, төрээн 235 хойнуң хураганын менди алган.

Ч. Маадыр-оол—Тес-Хем районнуң Ленин аттыг колхозунуң хойжузу, 223 хураганны бүрүн камгалап алган.

Вейран—«Межегей» совхозтуң саанчызы, бирги кварталда инек бүрүзүнден 531 кг сүттү саган.

Кол Бичижик—Тожу районнуң «Совет Тыва» колхозунуң саанчызы, бодунга быжыглаан инек бүрүзүнден кварталда 403 кг сүттү саган.

Канонская—«Межегей» совхозтуң саанчызы, кварталда инек бүрүзүнден 584 кг сүттү саган.

Калын-оол—«Межегей» совхозтуң саанчызы, инек бүрүзүнден 614 кг сүттү саган.

Агбан—Барыын-Хемчик районнуң «Совет Тыванын 5 чылы» колхозунуң хойжузу, 168 хураганны чидириг чокка алган.

М. Манзырыкчы—Өвүр районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң хойжузу, төрүттүнген 240 хураганны менди алган.

Т. Симчит—Тес-Хем районнуң «Чодураа» колхозунуң хойжузу, 324 хураганны менди камгалап алган.

Н. Седен—Тес-Хем районнуң «Ак-Эрик» колхозунуң хойжузу, 239 хураганны бүрүн камгалап алган.

С. Баткар—Тес-Хем районнуң «Чодураа» колхозунуң хойжузу, 314 хураганны бүрүн камгалап алган.

А. Ширижик—«Межегей» совхозтуң хойжузу, 200 хураганны менди алган.

А. Сюрюн—Тес-Хем районнуң «Ак-Эрик» колхозунуң хойжузу, 205 хураганны бүрүн камгалап алган.

Бадын-оол—Өвүр районнуң «Кызыл тук» колхозунуң инек кадарчызы, 65 инекти, 50 быжааны ажаап, кадарып турар.

Рубцова—«Межегей» совхозтуң саанчызы, бирги кварталда инек бүрүзүнден 643 кг сүттү саган.

Д. Миннирмаа—Каа-Хем районнуң «Тиилелге» колхозунуң саанчызы, инек бүрүзүнден кварталда 448 кг сүттү саган.

К. Ондар-оол—Чөөн-Хемчик районнуң «Октябрь 30 чылы» колхозунуң хойжузу, 227 хойдан 232 хураганны менди алган.

К. Дуган—Бай-Тайга районнуң «Кара-Хөл» колхозунуң хойжузу, 280 хураганны менди алган.

Ленинчи ээлчег-биле

Чөөн-Хемчик районнуң Ленин аттыг колхозу (даргазы Дүдерээ, парторганизация секретары Таклай, комсомол организациязының секретары Чылас-оол) В. И. Ленинниң төрүттүнгениниңден бөөр 90 чыл болганынга утпуштур кызыл-тастың тарылга планын күүсеткеш, пландан ажыр 300 ганы тараан.

Бар курлавырларны болгаш аргаларны ажыглаар

Областың барыын талакы районнарының партия, совет активинин, колхозтар болгаш совхозтар удуртукчуларынын, көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглериниң болгаш мурнакчыларының чөвүлел хуралы Чадаанга болуп эрткен.

Хуралдың киржикчилери бирги кварталда көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрер болгаш күрүнеге садар талазы-биле областың ажыл-ишчилериниң социалистиг хүлээлгелериниң күүселдезиниң түңнелериниң база ийиги кварталда сорулгалар дугайында облкүүскомнуң даргазының оралакчызы эш **А. А. Козленконуң** илеткелин дыңнаан.

Областың колхозтарының болгаш совхозтарының 1960 чылдың бирги кварталында социалистиг чарыжының түңнелериниң дугайында СЭКП обкомунуң бюрозунуң болгаш облкүүскомнуң доктаалын илеткелчи хуралдың киржикчилеринге таныштырып, мал ажылының продуктуларын бүдүрер болгаш күрүнеге садар талазы-биле хүлээлгелерин областың колхозтарының, совхозтарының элээн хөй ажыр күүсеткенин дыңнаткан.

Бирги кварталда область эт садар талазы-биле хүлээлгезин 127 хуу, сүт садар талазы-биле 124,6 хуу күүсеткенин, Чөөн-Хемчик район кварталда эт садар хүлээлгезин 185,3 хуу күүсеткеш, чарыштың бирги черин ээлээнин, сүттү күрүнеге садар талазы-биле бирги черни Каа-Хем район ээлээнин эш Козленко чугаалаан. Мал ажылының продуктуларын бүдүрер болгаш күрүнеге садар талазы-биле чарышка шылгараан болгаш дээре көргүзүглүг болган колхозтарны, совхозтарны СЭКП обкомунуң бюрозунуң болгаш облкүүскомнуң демдеглээнин илеткелчи чугаалаваш, организакчы ажыл багай тургустунганының хараазы-биле эт, сүт бүдүрериниң болгаш күрүнеге садарының квартал хүлээлгелерин күүсетпээн районнарны, колхозтарны, совхозтарны база айтыш демдеглээн.

Кварталда эт бүдүрер хүлээлгезин 73 хуу, садарын 25,4 хуу күүсеткен Бай-Тайга район барыын талакы районнардан эң куду деннелде чоруп турар. Чаа-Хөл район күрүнеге сүт садар хүлээлгезин 110,5 хуу күүсетсе-даа, сүт бүдүрүшкүнүн 87,7 хуу, ынчаарга эт садарын 73,5 хуу күүсеткен. Областа 27 колхозтар, ооң иштинде барыын талакы районнарның 12 колхозтары күрүнеге сүт садар талазы-биле хүлээлгелериң күүсетпээн. Бай-Тайга, Барыын-Хемчик, Өвүр, Сүт-Хөл, Чөөн-Хемчик, Чаа-Хөл районнарның элээн хөй колхозтары эт бүдүрерин болгаш күрүнеге садарын бирги кварталда күүсетпээнин илеткелчи ажыл-агыйлар аайы-биле адап тургаш демдеглээн. Ийиги кварталдың баштайгы он хонуунда түңнелдерни эш Козленко чамдык сан чурагайларга, хуулларга көргүскүлээш, четпестер ам-даа чайлаттынмайн турарын айтып, моон соңгааргы сорулгаларны чугаалаан.

Илеткел сөөлүнде СЭКП Чөөн-Хемчик райкомунуң секретары эш **К. Дилгижек,** Сүт-Хөл районнуң «Ишкин», Чөөн-Хемчик районнуң «Искра» колхозтарының даргалары **Н. Найдың, М. Доктугу** олар районнуң болгаш колхозтарның бирги кварталда социалистиг хүлээлгелериниң күүселдезин чугаалап, чедип алган көргүзүглерин, көдээ ажыл-агыйның чамдык мурнакчыларының шылгарангай чедиишкиннерин айытпылаваш, чайлаттынмайн турар четпестерни база демдеглегилээн.

Рязань областың көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилериниң кайгамчыктыг дуржулгазын ажыглап тургаш, ийиги кварталда алдынган бүгү хүлээлгелерин ажыр күүседи-рин, ылаңгыя бо кварталда күрүнеге 467 тонна эътти, 500 тонна сүттү, 112 тонна дүктү садар хүлээлгелерни алдарлыы-биле күүседири-биле организакчы ажылды күштелдиреринче районнуң активин эш Дилгижек бодунуң саналынга кыйгырган.

Социалистиг хүлээлгелерни чедиишкинниг күүседири дээш чарыш ажыл-ишчилерниң оргузунда калбарганын, мал ажылының продуктуларын бүдүрер болгаш садар талазы-биле «Ишкин» колхоз чедип алган чамдык чедиишкиннерин быжыглавышаан, ийиги кварталда улам соруккур ажылдап, чеди чылдың ийиги чылының бүгү-ле онаалгаларын хуусаа бетинде күүседир аргаларының барын эш Найдың чугаалаан.

— СЭКП ТК-ның декабрь Пленумунуң төөгүлүг шиитпирлерин күүседир дээш чарышка искрачылар киришкеш, 1959 чылга деңнээрге 1960 чылда эт бүдүрерин 1,5 катап, сүттү ийи катап, дүктү 1,4 катап, чуурганы 2,4 катап көвүдедир деп бедиткен хүлээлгени алган ажылдап турар. Эт болгаш сүт бүдүрери бисте аъш-чаъш турары-биле бирги кварталда күрүнеге эътти садарын 388 хуу, сүттү 243 хуу күүсеткен бис. Эт, сүт садар талазы-биле колхозтуң чыл планын ийиги кварталда долдур болгаш ажыр күүседир дээш колхозчулар шудургу демисежип турар — деп, эш Доктугу чугаалаан.

Бирги кварталда күрүнеге сүт садар хүлээлгезин 104,4 хуу, эътти — 128 хуу күүсеткен өвүржүлерниң чедиишкиннерин демдеглевишаан, СЭКП райкомунуң секретары эш **Н. Бойду** мал ажылының чамдык мурнакчыларының чедип ап турар чедиишкиннерин тус-тус ат кырынга адап чугаалаан. Мал ажылында чамдык четпестерниң барын эш Бойду айыткан. Ылаңгыя район сүт бүдүрериниң талазы-биле хүлээлгезин 79,4 хуу, «Торгалыг» колхоз ону 60 хуу күүсеткенин, ол ышкаш малды хүр кыш ажырар дээш демиселди кошкак организастааны-биле хөй санныг мал, ооң иштинде 560 ажыг баш чаш мал өлгенин чугаалаан. Эт, сүт белеткелиниң районнар аразының Чаа-Хөл конторазының (директору эш Сидеренков) эт, сүт хүлээлгезин алыр талазы-биле бюрократтыг чоруун эш Бойду шугумчүлээн. Ийиги кварталда 224 тонна эътти, 340 тонна сүттү садарын районнуң ажыл-ишчилери хүлээнген. Кызыл туктарны чөөн-хемчикчилерден болгаш каа-хемчилерден чаалап алыр дээш өвүржүлер шудургу ажылдаарын эш Бойду бүзүреткен.

— СЭКП ТК-ның декабрь Пленумунуң шиитпирлерин изии-биле деткип, көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрер база садар талазы-биле бедиткен хүлээлгелерни барыын-хемчикчилер алган. Ажыл-ишчилерни чеди чылдың ийиги чылының онаалгаларын чедиишкиниг боттандырарынче мобилизастаар талазы-биле районнуң партия организациязының ап чоруткан хемчеглери ам-даа четпейн турар — деп райком секретары эш **Алдын-оол** чугаалаваш, кварталда күрүнеге эт садар хүлээлгезин район 147 хуу, сүттү — 117,5 хуу күүсетсе-даа, сүт бүдүрерин — 91,8 хуу күүсеткенин, сүт садар хүлээлгезин «Совет Тыванын 5 чылы», «Комсомол 30 чылы», «Кызыл тараачын» колхозтар күүсетпээнин, чамдык колхозтар эт садар хүлээлгелерин багай күүсеткенин од айыткан. Чаа-Хөл көдээ ажыл-агый малдарын тарып боозадыр станция (директору эш Куклин) малдың уксаажылгазын сайгырадырынче дээш кичеелей салып тырарын, ол станция Барыын-Хемчик районга тодаргай дуза көргүспейн турарын, ол ышкаш областың көдээ ажыл-агый эргелелиниң эрецгей удуртулгазын шугумчүлээн.

Чөөн-Хемчик районнуң «Октябрь 30 чылы» колхозунуң хойжузу Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры **О. Лопсаңчап,** Бай-Тайга районнуң «Тиилелге» колхозунуң хойжузу **С. Кандан,** Барыын-Хемчиктиң «Большевик» колхозунуң саанчызы эш **Матпадан,** «Барлык» совхозтуң зоотехниги эш **Маналский** олар ажылының дуржулгаларын солужуп, чүве чугаалаанар.

— Чөөн-хемчикчилер бистер планыг онаалгалар талазы-биле бедиткен хүлээлгелиг бис. Районнуң ажыл-ишчилери чедиишкинни чаалап алырынга чанчыккан-даа бис. Районда элээн хөй Кызыл туктар чаалап алдынган, ам база бир тукту — эт белеткелиниң талазы-биле чаалап алдывыс. Чеди чыл планын хуусаа бетинде күүседир, 1960 чылдың бедиттинген онаалгаларын долдур болгаш ажыр күүседир дээш, РСФСР-ниң Сибирь зоназының талазы-биле шилчиир Кызыл тук дээш, СЭКП обкомунуң, облкүүскомнуң шилчиир Кызыл туктары дээш областың барыын талакы районнарының ажыл-ишчилери аравыска социалистиг чарышты улам калбартып, күженишкиниг ажылдаалынар — деп, эш Лопсаңчап чугаалаан.

Чаа-Хөл райкүүском даргазы **М. Доржулдай,** СЭКП-ниң Бай-Тайга райкомунуң секретары **О. Биче,** Сүт-Хөл райкүүском даргазы **М. Доржу,** ВЛКСМ-ниң Чөөн-Хемчик райкомунуң секретары **Д. Март-оол,** Чаа-Хөлдүң «Бурунгаар» колхозунуң зоотехниги эш **М. Топтуг-оол,** СЭКП обкомунуң көдээ ажыл-агый килдизинин эргелекчизи эш **Н. Конгар,** Чадаанада көдээ ажыл-агый малдарын тарып боозадыр станцияның директору эш **Куклин** болгаш оон-даа өскелер санал бергеш, тус-тус районнарының байдалын чугаалап, рязаньчыларның үдегери-биле ажылдап, 1960 чылдың онаалгаларын хуусаа бетинде күүседип тургаш, шилчиир туктарны чаалап алырын илергейлеп турганнар.

СЭКП обкомунуң секретары эш **А. В. Анкудинов** барыын талакы районнарның мурнунда салдының турар сорулгалар-биле холбаштыр делгеренгей түве чугаалаан.

М. СЕВЕН.

«Шынның» корр.

Тудуг ажы... доктаамал...

Чеди чылдың улуг тудугларының бирээзи—областа туттунуп турар «Тыва кобальт» комбинадының тудугжулары эрткен кварталда күш-ажылчы улуг тиилелгени чедип алганнар. Комбинат (начальниги эш Саенко, парторг эш Кленов) кварталдың бүдүрүлге планын бүгү көргүзүглер талазы-биле ажыр күүсеткен. Ооң иштинде тудуг-монтаж ажылдарының планы 107 хуу, чурттала тудуунуу—161 хуу күүсеттинген болгаш тудуг ажылдарының бот-үнези 6 хуу чиигээн. Комбинатның администрация чери болгаш партия организациязы бүдүрүлге планын күүседиринче ажылчыннарны мобилизастап шыдаан. Ажылчыннарның бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаарынга таарымчалыг байдалды тургузуп, оларның оргузунга масса-политиктиг ажылды чорудуп, ажылчыннарның алган социалистиг хүлээлелериниң күүселдезиниң түңнелдерин доктаамал үндүрүп турарындан күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү бедээн.

Комбинаттың начальниги эш Саенко бодунуң саналынга амгы үеде тудуг ажылдарының канчаар чоруп турарын тодаргай чугаалаан.

Чоокта чаа Кызылга партия, кыл-агый активинин болгаш тудугуларның область хуралы болуп эрткен. Аная 1960 чылдың бирги кварталында тудугнуң түңнелдериниң болгаш 1960 чылда сорулгаларының дугайында илеткелди областың план комиссиязының даргазы эш Томилин кылган. Ол ышкаш Бии-Хем, Улуг-Хем районнарда тудуг ажылдарының байдалының дугайында эдеринчи илеткелди хуралга дыңнаан.

Төөгүлүг чеди чыл планын хуусаа бетинде күүседир дээш социалистиг чарышты калбартышаан, областың тудугжуларының багай эвес көргүзүглерни чедип ап турарын илеткелчи болгаш хуралга санал бергеннер демдеглээн. Областың кайы-даа булуннарында тудуглар чыл келген тудум-на калбарып турар. Бо чылдың эрткен үүле үш айларында безин тудугга капитал салыышкын 4,2 миллион рубльге өскен ийикпе... азы эрткен чылдың ол үезинге деннээрге 20 хуу көвүдээн болуп турар. Тудуг-монтаж ажылдарының хемчээли 26 хуу, чурттала тудуу—44,6 хуу өскен.

Областың элээн хөй тудуг организациялары боттарының мурнунда салдынган сорулгаларын эки күүседип турарлар.

Чурукта: «Тыва кобальт» комбинаттың хуралга келген төлээлериниң ...

...*ында литература болгаш ...талазы-биле Комитетте*

...ның болгаш ...ң талазынга эң-не ...енинчи шаңналдарны ...а

...ковка, Олег Александрович **Трояновс...**, ...епанович Шевченкога, Григорий Тро...ге—«Америка-биле чип-чиге көрүп ...». С. Хрущевтуң чораанының дугайын...ому дээш.

...ЧҮҮЛДҮҢ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ

...олгаш Соколовтуң ролюнуң күүседик...рович **Бондарчукка,** оператор Влади... **Монаховка,**—«Кижиниң салым-хуузу» ...но-чурук дээш.

...оман Лазаревич **Карменга,** оператор ...аншир **Мамедовка,** оператор Сергей ...нскийге,—«Каспийниң нефтичилери...рожу» болгаш «Далайны чагырып ...өөнүг документалдыг кино-чуруктар ...

...рович **Ойстрахка**—музыка-күүседилге ...алазынга шылгарангай чедиишкинне...

...льевич **Свиридовка**—В. Маяковский...етиктиг ораториязы» дээш.

Ховунуң ажыл-ишчилери!

Часкы ховуажылдарының темпилерин улам калбартыңар

«Барлык» совхозтуң ховуларында часкы ховуажылдары организастыг чоруп турар. Ховуларда ажылдап турар механизаторларның хөй кезин онаашкан ажылдарын ак-сеткилдиг күүседип, часкы тарылганы кыска хуусаада бедик агротехниктиг деннелге доозар деп бүрүн шинтпирлиг ажылдап турарлар.

Аксы-Барлык ховузунда механизаторлар 7 сеялка-биле тараа чаштырып эгелээн. Ында трактарист Салчак Кенденниң агрегады кол черни өөлеп турар. Чаштырыкчы Сарыглар Орус-биле кады С. Кенден «Беларусь» деп тракторга доктааткан тараа чаштырар норманы хүн бүрүде элээн ажыр күүседип турар.

Үчүтчик Күжүгет Кара-Хуна күүсеттинген ажылдарның үчүдүн эки чорудуп, механизаторларның кылган ажылының түңнелин оларга дыннадып турар.

Чурукта: (солагай талазындан) үчүтчик К. Кара-Хуна механизаторлар Салчак Кенден, Сарыглар Орус оларның кылган ажылының түңнелин оларга дыннадып тур.

Фото В. Севастьяновтуу.

„Кызыл тараачын“ колхозтуң ховуларында

Бо артель районнуң колхозтарында эң хөй тарылга шөлдүг. Чеди чылдын ийги чазынында механизаторлар шык базырыышкынынга кирген хүнүнден бөөр апрельдиң ийги чартыының баштайгы хүннеринге чедир 802 гектар черниң шыгын базырган болгаш бо чазын чажып тарыыры-биле 1400 гектар шөлүн 336 гектарын ам андарып алган. Ховунуң ажыл-ишчилери 2 хүн дургузунда 230 гектар черге чажып тарыан.

Тракторист О. Чөргүлдей «ДТ-54» деп трактор-биле өөлчегде 45 гектар черни илиртөөр тургаш 60—65 гектарны илиртеп, М. Аңгыр-оол база ындыг трактор-биле өөлчегде 5 гектар аңгысты аңдарар тургаш 8 гектарны, К. Серээ өөлчегде 7,5 гектарны андарып, база тракторист М. Кертик-оол часкы андарылганың нормазын ажыр күүседип турар.

Моон-биле чергелештир часкы ховуажылдарында улуг четпестерни демдеглевейн барып болбас. Шык базырарының чугула үези өртер чоокшулап турда, апрельдиң ийги чартыының баштайгы хүннеринге чедир шык базырып илиртезе чогуур 1108 гектар чер илиртеттинмээн.

Часкы тарылга ажылы кидин чоруп турда, мынчага чедир белеткелдерни чогуур негелдезинге чедир бүрүн дооспаан чорук кончуг четпес. Ол четпестер тарылганы дүргедиринге шаптыктап турар. Кара-Дөңде ховуажылдаан бригадазының бригадири К. Өктек-оолдуң буруузу-биле чаар үс эккелдирбөөн ужурунда, 3 трактор чартык хүн ажылдаваан, тракторист С. Эрес-оол кандыг-даа чылдагаан чокка бир хүн ажылга үнмөөн. Колхозчу К. Бачылай часкы ховуажылдарынга идепкейлиг киржириниң улуу, харын арагалап алгаш, үрезин хораннап, сөөртүп турган кижилернің ажылынга шаптыктап, хулиганнап турган.

Кара-Дөң бригадазында «ДТ-24» деп трактор септелгези багай болганындан үрелгеш, 6 хонукта ажылдаваан, колхозтуң трактористери чедишпес болганы-биле 2 трактор тарылга ажылынга шуут ажыглаттынмайн турар. Тракторист О. Каддар-оолдуң «ДТ-54» деп трактору үрелгеш 2 хонукта база ажылдавазын. Артельде шупту 18 тракторнуң хөй кезиниң чырыдар лампочкалары чок, мынчангаш тракторларны дүнеки өөлчегде ажылдадыры бергедөөн. Үрезин дамчыдар херекселдери чогундан 5 сеялка ам-даа ажыглалда кирбөөн.

Үттүг-Хая участогунда 300 ажыг гектар черниң чамдыызы доора дургаар илиртеттинмээни шын эвес. Ында ажылдап турар трактористер, сеяльщиктер сеялкаларның үрезин дамчыдыкчыларын ажылдап турган үезинде үргүлүү хынавайн, таарыштыр этпейн турган ужурунда, бирле хүн дуюште дамчыдыкчыларның хүрүлчек демирлериниң аразындан үрезиннер шөл кырынга төктүп чорууру илерээн.

Колхоз бо чылын кукуруза, картофель болгаш ногаалар тарыыр шөлдерни чемишчидер ажылды барык чорутпаан. Чүгле парникке 120 тонна өдек төктүнген. Тарылга шөлүнге 1800 тонна өдек төгер план мырынай күүсеттинмээн. Шөлдерже чемишчидилге сөөртүр талазы-биле комсомол организациязы комсомолчуларның, аныяктарның ортузунга чоруткан ажылы барык чок.

Ниитинин ажыл-агыйы бо чылдың чазынында шупту 2546 гектар, оон иштинде 400 гектар кур черни тарыыр планныг. Ындыг-даа болза, ажылдаанда чажып тарааны кончуг эвээш, 72 гектар кур чер андартынган. Колхозтуң ниити тарылга шөлүнүң иштинден 900 гектар чер суггат чок.

Кызыл-тас, арбай, чинге-тараа үрезиннери, суланың үрезин участогунуң үрезини сорттуг, оон-биле холбаштыр тарылганың агротехниктиг чурумнарын шыңгыы сагывышаан, чажылганы чөп чорудары ховунуң ажыл-ишчилериниң харыысалгалыг херээ болур.

Колхоз тургустунганындан бөөр хөй чылдар эткен болгаш тарылганың шөлү хөй хирезинде-ле амдыгаа чедир эки оран-суурлуг, дериттинген ховуажылга чединмээн. Механизаторларның чурттап турар барагы чугайлаттынмаан, оон ишти соок.

Ховунуң ажыл-ишчилери тараа культураларын чогуур хуусаада чажып доозар дугайында алдынган социалистиг хүлээлгелерни күүседири дээш шыңгыы демисежири хүннүң эң чугула айтырыы болуп турар. Апрельдиң 18-ке чедир байдалды ап көөрге, колхозчу тараажыларны ажыл-ишче хайныышкынныг көдүрүп турар бедик деннелдиг агитас-массалыг, кижизидилгелиг ажыл чорбаан. Төп ховуажылаанда кыйгырыглар, хүндүлел, көргүзүг самбыралары, плакаттар, чаңгыс-даа кызар тук чок. Агитхуудустуң чүгле бирги дугаары үнген. Партия организациязының секретары эш Эмер-Сарыг төп турлагга кеску агитацияны үлегерлиг тургузарынче чогуур үезинде сагыш салбаан. Бир эвес партия организациязы тайылбыр-массалыг ажылды, кеску агитацияны бедик деннелге тургуспас, бодунуң организакчы, удуртукчу ролюн көдүрбес болза, часкы тарылганы дүргедиринге идиг берип шыдавас. Колхозтуң удуртукчулары, активи ажылды эки организастаар болза, четпестер дүрген чайлаттынар.

К. КУНДУП,
Барыын-Хемчик район.

ЧҮГАА ЛЕНИН ДУГАЙЫНДА БОЛУ БЕРГЕН

1960 чылдың март айның сөөлгү үезинде хууда чорук дугайында Шагаан-Арыгда ыяш ажыл-агый черинге чораан, ол черде ажылдап турар ат ажаакчызы Т. Дөмүрүнүң бажыңынга кире бердим. Ында 8—9 хире кижи ажыл-агый дугайын чугаалашкан олурлар. Оларның аразында ыяш ажыл-агый черинин 15 чыл ажыг стажтыг, улуг механик К. Аракчаа, Арыскан школазының башкызы дөөди өртемниг Х. Ортунай, «Чодураа» колхозтуң колхозчузу Т. Конгар болгаш өскелер-даа бар болду.

...Ол аразында почтачы кыс чаа солуннарны әкелген. Дөмүрүнүң оглу комсомолчу Кызыл-оол солуну алгаш, далайның халавы-биле 49 хонукта демисешкеш, тиилекчи болуп үнген әрес-маадырлыг 4 солдаттарның дугайын дыннадыр номчуду.

— Оларның маадырлыы-биле тиилеп үнгени — чаңгыс әптиинде, шак ынчаар кижизидип каанындадыр — деп Конгар чугаалады.

«Демниг саскан теве тудуп чөөн» деп тыва улустуң үлегер сөзү бар чүве болгай. Ол солдаттарның сагыш-сеткили чаңгыс аай, демниг, бот-боттарын хүндүлежир, аъш-чемиң бөзин таарыштыр үлежип чиир, бир эвес оларның аразында мындыг чаңгыс аай күзелсорук, найырал чок турган болза ындыг демиселге тиилекчи болуп үнүп шыдавас ийик — деп Аракчаа немей тырттып кагды.

— Быжыг, тура-сорукту, бот-боттарынга дузалажыр деп чүве олдур, әткен чылын кадайым аарааш, әмчите дыка үр үеде чытты. Бистин ыяш ажыл-агый черинин коллективи чаш ургларымны ажаарынга дузалажып, бажыңымны чугайлап, акшаны-даа берип турду. Совет әмчинин ачызында кадайым ам мырынай кан-кадык болган, харын ажылдап тур — деп Дөмүр улашты.

Колхозчу Кечил-оол олургаш:

— Шаанда хуу ажылдыг чорда кандыг ийик, кижи чүзүнге-даа чедишпес, шагның дөрт әәлчәәнде самдар кара өглерин көжүреринге-ле өйлежир эвес ийикпе. Ам колхозтажып алганда амыр-ла чүве-дир, кым чүү кылырын планнап каан. Чаңгыс бөлүк черде чаагайжыдыр туткан, сайгылгаанныг, радиолуг бажыңарда чурттап, клубтаар, кинолаар хостуг шактарыг база бар...

Х. Ортунай үзе киргеш мынча диди:

— Силернің бо чугаалажып олурарынар бүгү-ле аас-кежиктиг, чыргалдыг амыдырал улуг Ленинниң ачызында тургустунган. Ам апрель 22-де В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бөөр 90 чыл ою болган. Совет улусту чаңгыс эп-сеткилдиг, маадырлыг болур чорукка башкы Ленин кижизиткен. Оон өлүм чок өөредии бүгү делегейде улам тиилеп турар. Колхозтарны, совхозтарны-даа тургузарын Ленин айтып берген. Мен дөөди өртемниг башкы кижи-дир мен, ол база-ла улуг баштынчының ачызы-дыр. Шаандагы шагда ядыы кижиден төрүттүнген мен ышкаш оол дөөди өртемниг башкы болур хамаан чок, харын ол дүшке-даа кирбес чүве-дир — деп тайылбырлай тырттып кагды.

Мынчангаш бүгү-ле чүвени улуг Ленин кылып тургускан деп бодалбиле ол бажыңдан тарап аъттандывыс.

Н. МАЙГЫН-ООЛ.

Секретарьлар танышкан

СЭКП Таңды райкомунуң организастааны-биле совхозтарда болгаш колхозтарда партия организацияларының секретарьлары «Межегей» совхозта партия организациязында (секретары эш Петров) кеску агитацияны канчаар тургусканы-биле танышып чорааннар. Олар аңаа келгеш, хана солунну үндүрүп турары-биле, лозунгларны, плакаттарны, диаграммаларны канчаар ажыглап турары-биле танышканнар.

Агитхуудустардан аңгыда, «Ажылчын» деп хана солуну айда доктаамал 2 удаа үнүп турар. Ук солунда эң үнелиг чүве болза, әткен айның түңнелин үндүрбүшаан, чаа айда тодаргай хүлээлгелерни айтып турары болур. Оон ынай куш-ажылдың сагылга-чурумун үрээрлер болгаш арагачылар-биле кам-хайыра чок демиселди ол солун чорудып турар. Чижээ, ажылчын Обухов дирекцияның даалгазын күүседип чораан, арагалаан, даалгазын үскенин буруу шаап, карикатуралыг чуруу-биле кады үндүрген.

Чазаглаашкын

Улуг-Хем районнуң Жданов аттыг колхозунуң малчыннары чеди чылдың ийги чылында малдың баш санын өстүрер, оон продуктулуг болурун бедидер талазы-биле социалистиг хүлээлгелерин чедишкинниг күүседир дээш мал кыштаглаашкынын организастыг әрттиргеш, ам чазагларже көжүп киришкеннер.

Инек кадарчызы О. Шыжапай Бора-Тей деп черде, хойжулар О. Сүге, К. Дарыймаа, К. Бодаган, Номхуурак, чылгычы Сенгин-оол олар Барыктың болгаш Борбак-Арыгның шаттарында көжүп чеде бергеннер.

Чазагларда чаш болгаш улуг малдарга таарымчалыг кажааларны баш удур белеткээн, колхозтуң баштаар чери көжер малчыннарны транспортбиле хандырган. Бүгү малчыннарның чазагларже көжери уламчылап турар.

А. СОСКАЛ.

Хоорай чаагайжыдылгазынга

Даг экспедициязының коллективинің ажылчын, албан-хаакчылары болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылары Кызыл хоорайны чаагайжыдар болгаш ногаанчыдар херекке боттарының үлүүн киирер дээш кызымаккай ажылдап турарлар. Бо чылын албан бажыннарының болгаш чуртталга бажыңнарының чанынга 460 ыяштарны болгаш чадан үнүштерни, 24 мун янзы-бүрү чечектерни олуртур болгаш оон ажаалдазын үлегерлиг чорудар деп хүлээлгени алганнар.

В. АРАКЧАА.

ШЕФ АЖЫЛЫ

Чоокта чаа, дыштанар хүнде «Бора-Тайга» колхозтуң баштаар черинің болгаш көдээ Советтің ажылдакчылары колхоз даргазы эш Одан-оолдуң удуртулгазы-биле Шеми-Бажының Тестиг-Кара-Суг деп черде колхозчуларның ыяш белеткээр бажыңының ханазын салган. Аңаа 30 ажыг кижи киришкен. Бажыңның кайы-даа талазы 5,8 метр хемчээлдиг. Оон тудуун кыска хуусаада доозарын, аңаа улаштыр кухня өрээлин тударын, ыяш белеткелинде колхозчуларга номнарны болгаш ойнаар херекселдерни садып бөөрин колхозтуң баштаар чери шиитпирлээн. Шефтээшкинге эштер Дүктүгбен, Аккыс, Базы-оол, Сундук олар эң идепкейлиг ажылдааннар.

М. ЧАРТАК-ХУНА.
Сут-Хөл район.

Совхозтуң төвүнде, фермаларда ажыл-агыйның бүгү участоктарында лозунгларны, плакаттарны бижээш хөйу-биле аскылаан. Ында совхозтуң хүлээлгелерин айыткан. Ында чүгле ажыл-агыйжы сорулгаларны әвес, харын ниитиниң корум-чурумун сагыырын, суурну арыг-шевер тургузарын, чаагайжыдарын база бижиилээн. Лозунгларны болгаш плакаттарны бижиринге партия организациязы, кызыл пөстен ангыда будуп каан калбак шуугай ыяштарны база ажыглап турар. Ону бижиринге кадаа интеллигенция идепкейлиг киржип турар.

Секретарьлар төп сут-бараан фермазынга баргаш, Мария Польдуң ажылының түңнелин көргүскен диаграмманы онза сонуургап көргеннер. Ында мындыг көргүзүг бар.

Саанчы Мария Польдуң көргүзүглери:

(саган суду кг биле)
1957 чылда—36400
1958 чылда—34459
1959 чылда—41667
шупту үш чылда—112526.

Ону акшаже шилчидерге 129 405 рубль болур.

Ол 55 бызааларны азырап өстүрген, ол дөөрге 13.750 кг эт болур ийикпе азы 89.375 рубль чедер.

Оон ынай коммунистиг куш-ажылдың бригадазы деп ат дээш демисежип турар саанчылар А. Белоусова, М. Рубцова, З. Карташова, Э. Вейрам, Г. Кононская, К. Поршнева оларның фото-чуруктарын болгаш хүлээлгелерин база аскан.

Кеску агитацияны эки, көрүштүг тургускан болза-даа, четпестер база бар болган. Хүлээлгелерни чылда ниитизи-биле көргүскеш, ону ай-айлап, кварталдап күүсединиң тодаргай онаалдалары ажылдап кылдынмаанын четпес чүүл деп санавас аргажок. Кеску агитацияга чоокку сорулганы тодаргай айыткаш, ону долгандыр организастыг ажылдарны чорудары—кеску агитацияның дээштиг, чедингир болурунуң эң чугула чүүлү болурун чедип алыры чугула дээрзин айытса чогуур.

С. ТАМБА.
«Шынның» корреспондентизи.

314 КУБОМЕТР

Сут-Хөл районнуң Бора-Тайга ортумак школазының үстүкү класстарының өөренникчилери часкы дыштанылгазының үезинде башкы О. Маржымалдың удуртулгазы-биле 42 кижи 314 кубометр ыяшты хап белеткээннер.

Д. ДАДАР-ООЛ.

Чөөн-Хемчиктің колхозтарында

ЧАДААНА. (Телефон-биле). Чөөн-Хемчик районнуң Ленин аттыг колхозунуң Сесегеде часкы ховуажылдары кидин-не түлүктеп чоруп турар.

Тараажылар часкы ховуажылдарын чедишкиниг доозар деп сорулганы салып алган. Ам 907 гектар кызыл-тасты чашкан, 392 гектар черни андарган, 1320 гектар черни илиртөөн болгаш 500 гектар черни дескилээн. В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнге уткуштур 1411 гектар тарааны тарып дооскан.

Колхоз ниитизи-биле 2571 га тарааны тарыыр. Мынчангаш тараажылар боттарының аразында социалистиг чарыштыг ажылдап турар. Трактористер Сат Доржу, Монгуш Дугаржап, Монгуш Маспал-оол олар «ДТ-54» трактор-биле өөлчет нормазын 150—200 хуу күүседип турарлар.

Ховуажылаанда агитас-массалыг ажыл эки тургустунган. Тараажылар ортузунда 10 агитатор бар. Партия организациязының секретары Монгуш Дажчай масса-политиктиг ажылды эки удуртуп турар. Поварлар Монгуш Серенмаа биле Монгуш Бичен олар 80 ажыг кижини эки чемгерип турарлар. Олар чемни механизаторларның ажылдап турар черлеринге чедирип берип турар.

• • •

«Большевик» колхозтуң тараажылары 1520 гектар черни андарган болгаш илиртөөн, 60 гектар черни катап андарган. Баштайгы хүннерде 200 ажыг гектарга кызыл-тас чашкан.

Тарылга шөлүнде күш-ажыл эки организастаттынган, тракторлар үрелиишкин чокка ажылдап турар. Трактористер Максим Мөгдум, Ооржак Морзук-оол олар өөлчегниң ажыл нормазын 150—200 хуу күүседип турарлар. Агроном эш Коннова тараажылар-биле харылзааны эки турган.

• • •

«Хорум-Даг» көдээ ажыл-агый артелиниң тарылга шөлүнде ам 7 трактор ажылдай берген. Колхоз тарылганы май 1-ге чедир доозар сорулганы салып алган. Ам 1450 гектар чер илиртеттинген, 360 гектар черде кызыл-тасты чашкан.

Ховуажылаанда агитас-массалыг ажыл эки тургустунган. Тараажылар ортузунда 10 агитатор бар. Партия организациязының секретары Монгуш Дажчай масса-политиктиг ажылды эки удуртуп турар. Поварлар Монгуш Серенмаа биле Монгуш Бичен олар 80 ажыг кижини эки чемгерип турарлар. Олар чемни механизаторларның ажылдап турар черлеринге чедирип берип турар.

Эптежир аргажок четпестер

ЧАА-ХӨЛ. (Телефон-биле). «Найырал» колхозтуң тараажылары болгаш механизаторлары часкы ховуажылдарынче эгелеп кирген. Терезинде ховуажылаанда бо чылын 2605 га черни тарыыр. Часкы ховуажылдары маңаа апрель 5-тен эгелээн.

Тарааның чаштырылгазын апрель 20-де эгелээн. Баштайгы ийи хүн дургузунда 200 га черни чажып тарыан. Оон-биле чергелештир колхоз (баштаар чер даргазы эш Н. Намай) часкы тарылгага белеткел чок кирген болгаш ажылды организастап турарында улуг четпестер бар. Кол четпес чүүл болза кывар чүүл чогундан техника ажыл чок туруп турарында. Шөлдерде шык базырыышкыны доозулбаан. Маңаа тараажылар болгаш механизаторлар апрель 5-те четкилеп келген. Мынчалза-даа оларның амыдырал хандырылгазынга таарымчалыг байдалды баш удур таарыштыр тургуспаан. Тараажыларның чурттаар оран-сууру дериттинмөөн соок болган деп тайылбырлаттынар.

Турлагда столовая чок. Ховунун ажыл-ишчилеринге мынчага чедир чаңгыс-даа катап кино үндүрбөөн, концерт көргүспөөн. Ол аразында чаңгыс-даа катап лекция, беседа болбаан. Хана солунун болгаш агитхуудусту үндүрбейн турарындан ховунун ажыл-ишчилери боттарының ажылының түңнелин билбейн турарлар. Ийги секретарь эш Щелков баштаан СЭКП райкомунуң ол колхозка часкы тарылга үезинде ажылдаар төлөлекчилериниң тараажыларның болгаш механизаторларның ажылдап эгелээни—апрель 5-тен 21-ге чедир чаңгыс-даа кижи чорбаан.

Часкы ховуажылында үстүнде айытканы улуг четпестер болза партия райкомунуң болгаш райкүүскомнуң-талазындан ажыл-херектиг байдалы дээш сагыш човангыр эвес, олутпай, өренгейлөөр арга-биле ажылдап турарының үржүү-биле

БИСТИҢ СОВЕ

ДӨӨРЕЛЕРНИҢ БИРӨӨЗИ

Чаа-Хөл районнуң «Найырал» колхозта эге школаның башкызы эш Х. Сертип он ажыг чыл дургузунда башкы ажылынга ажылдап келген болгаш Кызылдың башкы училищезин бот-өөредилге-биле доскан.

Школаның болгаш бодунуң ажылдап турары клазының өөредилге-кижизидилгелиг ажылын экижидер база өөредилгениң бедик шынарын чедип алыр дээш ол кызымаккай ажылдап турар. Оон башкылап турары ийги класс үшкү улдунда өөредилге шынарын 90 хуу күүсеткей болгаш пионерлер багай демдек чок өөренгеннер. Эш Сертипти районда дээре башкыларның бирөөзи кылдыр санап турары таварылга өвес.

Класстан даштаар чорудар ажылдың планынга «В. И. Ленинниң чаш болгаш школачы чорааны» деп темага беседа чорударын киирген. Ук тема бодунче хөй янзы чүүлдерни хаара туткан. Башкының эки белеткенип алгаш, ийги классчыларның байдалынга таарыштыр кылган лекциязы ургларга дыка солун болган.

Бичии Володяның беш харлыындан эгелеп ном номчуп өөренип алганын, өөренир чүвеге оон мергежилдиин, янзы-бүрү номнарны хөйүбиле номчуп чораанын болгаш чараш, чаптанчыг аажы-чанын өөреникчилер кончуг сонуургааннар. Беседа болган соонда ажыл-ишчи херектер ургларының чугааларындан тыптып келгенинге башкызы дыка өөрүп олурган. Ургларның чугаазы В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүн демдеглеп әрттирериндан эгелээн.

— Школа чанының участогунга төгер хөл, едекти белеринге киржиримни хүлээнип алыр мен—деп. С. Маадыр-оол чугаалаан. Оон күш-ажылга ынакшылдыын башкызы болган чок эскерип каар. Күш-ажылга ынак, кежээ ургларга башкызы чоргаарланып турар.

Башкының удуртулгазы-биле шулүктер, ырылар өөренип алган ийги классчыларның кежээзи ол хүннүн бүдүүзүнде әткен.

Эш Сертип колхозта партия организациязының идепкейлиг агитаторларының бирөөзи. Аңаа колхозчу суурда беш бажыңны быжыглап берген. В. И. Ленинниң ажыл-амыдыралының дугайында солун чүүлдерни колхозчуларга чугаалап берип турар. Колхозчуларның культурлуг арыг-шевер чурттагазынче кол кичээнгейни салып турар. Колхозчу Тол Суванның чурттап олурар бажыңы колхозчу суурда эң дээре бажыңнарның бирөөзи кылдыр санаттынып турар.

В. И. Ленинниң дугайында монтажты колхозтуң сут-бараан фермазынга эш Сертип кылып берген. Саанчыларның ортузунга политмассалыг ажылды база чорудуп турар. Эш Сертиптің хөй-ниитинин болгаш колхоз бүдүрүлгезинин ажылынга идепкейлиг киржилгезин колхозчулар үнелеп көргеш, район Совединин депутадынга ону сонгуп алганнар.

— Эш Сертип партийжи даалгазын эки күүседип, «Колхозта крокодил чоруп тур» деп шоодуглуг солунун ажылынга база идепкейлиг киржип турар—деп, «Найырал» колхозта партия комитединиң секретары эш Хертек аныяк башкының ажылишчизин үнелеп чугаалаан.

Эш Сертип бодунуң башкы ажылынга болгаш хөй-ниитинин ажылынга чүткүлдүг болбушаан, коммунистиг партияның кежигүнү болуп алырын кончуг күзеп чораан.

... Улуг башкы Ленинниң тургусканы Коммунистиг партияның кежигүнү болурундан артык үнелиг, бедик чаагай ат чок. Партия кежигүнүнге кирип алгаш, оон даалгаларын аксеткилдиг күүседип, хөй-ниитинин ажылынга идепкейлиг киржир мен... Коммунистиг партияның кежигүнүнге мени хүлээп алырын улуу-биле диледим—деп, эш Сертип «Найырал» колхозтуң партия организациязынга билдириишкин киирген. Колхозтуң коммунистери ол башкының билдириишкинин чугаалажып көргеш, ону партияның кежигүнүнге хүлээп алган, ук шиитпирни СЭКП Чаа-Хөл райкому бадылаан. Улуг Ленинниң Коммунистиг партиязының кежигүнүнүң кызыл биледин Хүрен Түлушевна чоокта чаа хүлээп алган.

Д. АРАКЧАА,
«Шынның» штаттан дашкаар корреспондентизи.

Тыванын бүгү тудугжуларынга, төлевилекчилеринге, тудуг материалдарының үлетпүрүнүң ажылдакчыларынга

Эргим эштер!

Бистин областың тудугжулары бүгү совет улус ышкаш чеди чыл планының ийиги чылынын улуг сорулгаларын амыдыралга боттандырары дээш бүгү улустуң чарыжынга идепкейлиг киржип турарлар.

«Тыва кобальт» комбинаттың болгаш «Коммунтудуг» трезинин мурнакчы тудугжулары I кварталдың программаларын чедиишкинниг күүседип, тудугнуң бот-үнезин чиигедирин чедип алган болгаш тудугларны чүгле хуусаазында дужаган эвес, харын-даа ажылдарны бедик шынарлыг кылдыр күүсеткен. Коммунал хандырылганың болгаш тудугнуң Каа-Хемде болгаш Чаа-Хөлде конторалары бирги кварталда эки ажылдаан. Бистер боттарывыстың мурнакчыларывыска, күш-ажылдың чаартыкчыларынга чоргаарланып турар бис. Оларның санынга: Бутанаевтин тудугжуларының болгаш Салчактын лашчыларының бригадалары, Ошепкованың удуртканы аныяктарның тудуг бригадазы («Коммунтудуг» трези), Ереминнин бригадазы («Тыва кобальт» комбинат), Федотовтун болгаш Очур-оолдун бригадалары, («Тыва тудуг» трези), Осининң бригадазы (облпотребсоюзтун тудуг эргелели), Ондарның болгаш Кутявиннин бригадалары (тараа продуктулар эргелели) болгаш оон-даа өскелер хамааржып турар.

Оон-биле кады күрүне мурнунга бодунуң хүлөөлгезин күүсетпейн турар коллективтер база бар. Облпотребсоюзтун тудуг эргелели, Туранның септелге-тудуг конторазы, Танды, Эрзин болгаш Чөөн-Хемчик районнарның коммунал хандырылга болгаш тудуг конторалары база өске-даа тудуг организациялары бүдүрүлге программаларын күүсетпейн, хөй үүлдерни багай болгаш чедир кылбайн турар, тудуг ажылдарының үнезин аартадып, ажылдың шынарын кудулаадып, тудугларны дужаар хуусааларын үзүп турар. Ынчангаш бо бүгү болза ажылчы чоннарның чөптүг хомудалдарын болдуруп, күрүнеге каражаны таварыштырып турар.

Дыка хөй тудуг черлеринде күш-ажылды багай организастаан, механизацияны долузу-биле ажылгавайн турар болгаш бригаделарны эргежок чугула материалдар-биле хандырарын үзүп турар. Областың тудуг төлевилели кылыр чер техниктиг документацияларны озалдадыр болгаш куду шынарлыг кылып турар, а тудуг материалдарының бүдүрүлгелериниң ажылдакчылары техниктиг негелделерге дүүшпес болгаш четпес санныг материалдарны үргүлүү берип турар.

«Совет тудугжулар! Чаа-чаа бүдүрүлгелериниң, чурттарга бажыңнарының, школаларның, эмнелгелериниң, уруглар албан черлериниң тудугларының темпизин бедидип, шынарын эжижидиңер! Тудугнуң индустриалдыг аргаларын калбаа-биле ажыглаңар! Эки, чараш, чиик өртектиг кылдыр тудуңар!» деп партия бисти кыйгырып турар.

Коммунистиг партияның Май бирэин таварыштыр Кыйгырыгларындан алган бо чалбыыштыг сөстер четпестерни дүрген үзүткаарынче, үлетпүр, культура-амыдырал болгаш чурттарга тудугларын ажылчы чоннарның ажыглалынга киирер талазы-биле 1960 чылда айыткан сорулгаларны чедиишкинниг күүседиринче Тываның бүгү тудугжуларын, төлевилекчилерин, тудуг материалының үлетпүрүнүң ажылдакчыларын кыйгырып турар.

Тудуг талазы-биле областың чөвүлел хуралының киржикчилери бистер, областың бүгү тудугжуларының, төлевилекчилериниң, тудуг материалдарының үлетпүрүнүң ажылдакчыларының мурнундан моон адаанда хүлөөлгелерни боттарывыска алдывыс:

Калбаа-биле чоруп турар массалыг социалистиг чарышка үндезилөөш, тудугларга күш-ажылдың организастаашкынын өжижидер, тудугга комплексилиг механизастаашкынны болгаш индустриализастаашкынны калбаа-биле ажыглаар, чеди чылдың ийиги чылынын капитал салыышкынынын 149 миллион рубль түннүг бүдүрүлге планын болгаш 35,5 мун дөрбелчин метр хемчөлдиг чурттарга черлерин дужаарын хуусаазындан өрте—декабрьның 25-те күүседир. Оон-биле кады лус-тус тудуг черлериниң хүлөөнири болза:

«Тыва кобальт» комбинаттың тудуу—тудуг-эптелге ажылдарының чыл планын декабрь 25-ке чедир күүседир, декабрьның 5-ке чедир 3 мун дөрбелчин метр чурттарга шөлүн ажыглалга киирер, тудугнуң бот-үнезин 2 хуу кудуладыр.

«Тыва даг-дүгү тудуу»—тудуг-эптелге ажылдарының чыл планын декабрь 25-ке чедир күүседир, декабрь 1-ге чедир 7 мун дөрбелчин метр чурттарга шөлүн ажыглалга киирер, тудугнуң бот-үнезин 2 хуу кудуладыр.

«Тыва тудуг» трези—I кварталдың үезинде чыдып каап турган темпини дүргедедир, чыл планын декабрь 25-ке чедир күүседир, 4,9 мун дөрбелчин метр чурттарга шөлүн декабрь 20-ге чедир ажыглалга дужаар, тудугнуң бот-үнезин 0,1 хуу чиигедир.

«Коммунтудуг» трези—чыл планын декабрь 25-ке чедир, а чурттарга тудуунуң талазы-биле планны ноябрь 1-ге чедир күүседир болгаш тудугнуң бот-үнезин 0,5 хуу чиигедир.

Облпотребсоюзтун тудуг эргелели—чыл планын декабрь 20-ге чедир күүседир, декабрь 1-ге чедир 1,3 мун дөрбелчин метр чурттарга шөлүн ажыглалга киирер, тудугнуң бот-үнезин чиигедир.

Туранның септелге-тудуг конторазы—чыл планын декабрь 25-ке чедир күүседир, августун 1-ге чедир 820 дөрбелчин метр чурттарга шөлүн ажыглалга дужаар, тудугнуң бот-үнезин 0,5 хуу чиигедир.

Чадазананың септелге-тудуг конторазы—чыл планын декабрь 25-ке чедир күүседир, ноябрь 7-ге чедир 1.482 дөрбелчин метр чурттарга шөлүн ажыглалга дужаар, тудугнуң бот-үнезин 0,5 хуу чиигедир.

Шагаан-Арыгның септелге-тудуг конторазы—чыл планын декабрь 25-ке чедир күүседир, декабрь 1-ге чедир 670 дөрбелчин метр чурттарга шөлүн ажыглалга дужаар, тудугнуң бот-үнезин 0,5 хуу чиигедир.

Чаа-Хөлдүң коммунал хандырылга болгаш тудуг конторазы — чыл планын декабрь 25-ке чедир күүседир, сентябрь 1-ге чедир 484 дөрбелчин метр чурттарга шөлүн ажыглалга дужаар, тудугнуң бот-үнезин 0,5 хуу чиигедир.

Өвүрнүң коммунал хандырылга болгаш тудуг конторазы—чыл планын декабрь 25-ке чедир күүседир, декабрь 1-ге чедир 228 дөрбелчин метр чурттарга шөлүн ажыглалга дужаар, тудугнуң бот-үнезин 0,5 хуу чиигедир.

Сут-Хөлдүң коммунал хандырылга болгаш тудуг конторазы—чыл планын декабрь 25-ке чедир күүседир, декабрь 1-ге чедир 456 дөрбелчин метр чурттарга шөлүн ажыглалга дужаар, тудугнуң бот-үнезин 0,5 хуу чиигедр.

Барыын-Хемчиктиң коммунал хандырылга болгаш тудуг конторазы—чыл планын декабрь 25-ке чедир күүседир, августун 1-ге чедир 592 дөрбелчин метр чурттарга шөлүн ажыглалга дужаар, тудугнуң бот-үнезин 0,5 хуу чиигедир.

Бай-Тайганың коммунал хандырылга болгаш тудуг конторазы—чыл планын декабрь 25-ке чедир күүседир, декабрь 1-ге чедир 342 дөрбелчин метр чурттарга шөлүн ажыглалга дужаар, тудугнуң бот-үнезин 0,5 хуу чиигедир.

Каа-Хемниң коммунал хандырылга болгаш тудуг конторазы—чыл планын декабрь 25-ке чедир күүседир, августун 1-ге чедир 570 дөрбелчин метр чурттарга шөлүн ажыглалга дужаар, тудугнуң бот-үнезин 0,5 хуу чиигедир.

Тес-Хемниң коммунал хандырылга болгаш тудуг конторазы—чыл планын декабрь 25-ке чедир күүседир, декабрь 1-ге чедир 428 дөрбелчин метр чурттарга шөлүн ажыглалга дужаар, тудугнуң бот-үнезин 0,5 хуу чиигедир.

Эрзинниң коммунал хандырылга болгаш тудуг конторазы—чыл планын декабрь 25-ке чедир күүседир, декабрь 1-ге чедир 318 дөрбелчин метр чурттарга шөлүн ажыглалга дужаар, тудугнуң бот-үнезин 0,5 хуу чиигедир.

Тожунуң коммунал хандырылга болгаш тудуг конторазы—чыл планын декабрь 25-ке чедир күүседир, сентябрь 1-ге чедир 228 дөрбелчин метр чурттарга шөлүн ажыглалга дужаар, тудугнуң бот-үнезин 0,5 хуу чиигедир.

Облнүүскомнуң чанында Күроблтөлевилел чери — төлевилел-шинчилел ажылдарының чыл планын декабрь 20-ге чедир күүседир, төлевилелдерни айыткан хүннеринде, чүгле эки шынарлыг кылып бөөр, төлевилел ажылдарының бот-үнезин 1 хуу чиигедир.

Тудугларга бедик шынарлыг материалдарны сокеаал чокка бөөрин хандырарын болгаш 16,5 миллион санныг туйбуну, 124,5 мун кубометр чудуктарны, 82,7 мун кубометр дилген материалды, 5,2 мун тонна чугайны тудугжуларга бөөринче областың чөвүлел хуралының киржикчилери тудуг материалдарының үлетпүрүнүн ажылдакчыларын кыйгырып тур.

Областың бүгү тудугжуларының хүлөөлгези—Совет күрүнеиң 1960 чылда тускайлап берген хөренгилерин мергежилдиг болгаш шын ажыглаары, оларны төтчеглөөрин болдурбайн, бүгүле кичөөнгейни чугула тудугларже угландырары болур.

Эштер тудугжулар! Бистиң тудуг коллективи бүрүзүнүң 1960 чылда планнарны хуусаазындан өрте доозарынга бүгү-ле эргежок чугула үүлдер бар. Күрүне онаалгаларын хуусаазындан өрте күүседири-биле бистин чуртувуска коммунизм тургузарының бүгү-улусчу хөрөөнге боттарывыстың өвөш-биче-даа болза салыышкынывысты киирөөлиңер.

Тудуг талазы-биле область чөвүлел хуралынга хүлөөп алган.

Тудуг ажылдарын доктаамал чорудар

Чеди чылдың улуг тудугларының бирөзи—областа туттунуп турар «Тыва кобальт» комбинадының тудугжулары өрткен кварталда күш-ажылчы улуг тиилелгени чедип алганнар. Комбинат (начальниги эш Саенко, парторг эш Кленов) кварталдың бүдүрүлге планын бүгү көргүзүглер талазы-биле ажыр күүсеткен. Оон иштинде тудуг-монтаж ажылдарының планы 107 хуу, чурттарга тудуунуу—161 хуу күүсеттинген болгаш тудуг ажылдарының бот-үнези 6 хуу чиигөөн. Комбинаттың администрация чери болгаш партия организациязы бүдүрүлге планын күүседиринче ажылчыннарны мобилизастап шыдаан. Ажылчыннарның бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаарынга таарымчалыг байдалды тургузуп, оларның ортузунга масса-политиктиг ажылды чорудуп, ажылчыннарның алган социалистиг хүлөөлелериниң күүселдезинин түннелдеринин доктаамал үндүрүп турарындан күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү бедөөн.

Комбинаттың начальниги эш Саенко бодунуң саналынга амгы үеде тудуг ажылдарының канчаар чоруп турарын тодаргай чугаалаан.

— Комбинаттың тудуу 1956 чылда эгелөөн болгай. Оон тудуунга 200 миллион рубль көрдүнген, оон 60 миллиону ажыглалга кирген, а арткан 3 чылда (1963 чылга чедир) 40—45 миллион рубльди чыл бүрүде ажыглаан турар ужурлуг бис. Ылангыя келир чылын тудугга бо чылдан каш катап хөй акша-хөренги кирер. Бисте план күүсетпейн турар цех, бригада барык чок—деп эш Саенко чугаалаан.

Ол ышкаш «Коммунтудуг» трези, «Тыва тудуг» трези, № 1 тудуг-монтаж эргелели, Чаа-Хөл, Каа-Хем болгаш оон-даа өске районнарның коммунал-хандырылга болгаш тудуг конторалары өрткен кварталда эки ажылданнар.

Ындыг болза-даа тудуг организацияларының ажылында улуг четпестерниң барын хурал демдеглөөн. Чүүн-даа мурнунда областа 12 коммунал-хандырылга болгаш тудуг контораларының сези квартал планын күүсетпөөн. Ынчангаш тудуг талазы-биле квартал планы ниитизи-биле 96,8 хуу күүсеттинген.

Эрзин, Өвүр, Барыын-Хемчик, Бай-Тайга, Чөөн-Хемчик районнарның коммунал-хандырылга болгаш тудуг конторалары чыл дургузунда ден-дески ажылдаваан, тудугну колдуунда-ла чайгы айларда кылып турарлар. Үстүнде айыттынган конторалар бирги кварталда чаңгыс-даа дөрбелчин метр чурттарга шөлүн ажыглалга киирбөөннер.

Областа база бир улуг тудугларның бирөзүн болур «Тыва даг-дүгү» комбинат бирги кварталдың планын чүгле 65 хуу күүсеткен. Комбинаттың техника-биле хандырылгазы Хову-Аксы комбинаттан тудак чок Ындыг болза-даа бар чепсек-керекселдиң ажыглалы кончуг куду. Ажылчыннарның ортузунга организакчы болгаш масса-политиктиг ажылды чорутпайн турарындан күш-ажылдың сагылга-чуруму кошкаан. Ынчангаш квартал планының күүсеттинмөөни таварылга эвес.

Областа культура-амыдырал болгаш школалар тудуу кончуг хожудап турар. Обласка бо чылын тудар 13 интернаттарның ам дөөрезинде чүгле бежинин тудуу эгелөөн. Школа тудуун дүргедедир талазы-биле облонуң талазындан хемчег албайн турарын хурал демдеглөөн.

Тудуг ажылдарының хожудап турарының база бир чылдагааны болза, төлевилел болгаш хандырылга органнарының талазындан тудуг организацияларынга дуза чедирбейн турарында. Төлевилел органнары тудугларны төлевилел-смета документилери-биле чогуур үезинде хандырбайн турар.

Тудугжуларның хуралынга СЭКП обкомунуң секретарьлары эштер Тока, Анкудинов санал бергеннер.

Бирги кварталда болган хожудашкынны ийиги кварталда үзүткаарының хемчегларын чугаалашкаш, хуралдың киржикчилери областың бүгү тудугжуларынга кыйгырыгны хүлөөп алган.

Бирги кварталда өң эки көргүзүглери дээш СЭКП обкомунуң болгаш облкүүскомнуң тудуг организацияларының аразынга шилчиир Кызыл тугун «Тыва кобальт» комбинадынга хуралдан тывыскан. А «Коммунтудуг» трези, «Тыва тудуг» трезинин № 1 тудуг-монтаж эргелели, областын хлебпродуктулар эргелели, Каа-Хемниң коммунал-хандырылга болгаш тудуг конторазы, «Тыва даг-дүгү» комбинатта М. Кара-оолдун тудуг бригадазы Хүндүлел бижиктери-биле шаңнаткан.

С. МААДЫ.

Чурукта: «Тыва кобальт» комбинаттын хуралга келген төлөөлериниң Тукту хүлөөп ап турары.

Фото Г. Сиротининин.

Тамбов область. Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Е. И. Андреевананың даргалааны Мичурин районунуң Коминтерн аттыг колхозунуң башкаар чери колхозчуларының материалдыг болгаш культурлуг амыдыралының деннелин бедидериниң дугайында болгаш амыдырал-чурттарга байдалын эжижидериниң дугайында улуу-биле сагыш салып турар.

Колхоз күш-ажылдың ашка төлевириниче шилчээй болгаш көдээ ажылагый артелиниң кежигүннеринге сүттү, эштти, ногазны болгаш оон-даа өске продуктуларны чиик өртекке садып турар.

Чоокта чаа база бир чаа магазин ажытты́ныган болгаш чиик хептер дааразар чер тургустунган. Колхозта эрт школа, ийи клуб, эмнелге чери, көдээ ажыл-агыйла мурнакчы дуржулганың колхозчу университеди болгаш культураның кежээки университеди бар болуп турар.

Дыка хөй колхозчулар көдээ библиотеканың номчукчулары.

Колхозтуң аныяктары «Крокодил» деп шоодуглуг солунну неделя саанда үндүрер.

Чурукта: редколлегиянын кежигүнери «Крокодил» деп солунуун эзлеглиг номерин үндүрүп тур.

Фотозу **В. Севостьяновтуу.**

СЭТА-ның фотохрониказы.

Чыл 7-дың киржилери

„Ие көрбөөнин кызы көөр"

Эртенгинин 8 шак чоокшулап келген. Ырактан дыңналган хөлүг ыр чоорту дыызып, эртенги часкы арыг салгынга чоргаарыбиле ужугуп турган. Удаваанда маңнап келген кыры чадагай чүк машинаазындан 10 шаа хире аныяк кыстар черже эрестиг дүже халышканнар. Оларның мурнунда чугаакыр бир-ле эш солун таварылганы өөрүнге чугаалап турганы ол-ла боор, каш сөс санында-ла уруглар чир-шөн каттыржып турганнар. Бажында шокар аржыыл ораанып алган, хүлүмзүрөөн шырайлыг кыс оон чанында тур. Ол дөөрге бистин таныжыксаанывыс штукатуржу Салчак Өшкү-Саар болду.

Тудуг шөлүнде ажыл-даа хайныышкынныг өгелөөн. Чугаа-соот чоорту чавырлып, ажылдың изиг түлүүнге алзы берген. Краннар дөжөө аар чүктен сирилеп, ожуктарда изиткен суг бурулап эгелөөн. «Кыстар, растворунар дүрген эккелиңер» деп, Салчак алгыра берген. Оон дузалакчылары мастерниң дилөөни растворну эккеп салыпканнар.

...Салчак Өшкү-Саар бодунун күш-ажылчы амыдыралын 17 харлыында эгелөөн. Оон ада-иези каш чылдар мурнунда «тудугжуларның өг-бүлези» диртип, хүндүткелдии-биле адаттырып чорааннар. Чылдар эрткен. М. Дүнчөөниң бажы көгерип, назы-хары улгадып эгелөөн. «Бистин өг-бүлевистин тудугжу ат-алдары ам «шкен-дир. Мени ам кым солуур боор. Өгде шупту-ла кыс уруглар ышкажыл бо» деп, ол боданып, улуг тыныр каан-даа тургулаан. Ынчалза-даа, оон бодалы хей черге дүүрөөшкин болган—адазының орнунга оон ынак кызы тудугжу болуп турупкан.

Өөрүшкүлүг чалыы назынын ёзулуг дөскел чок чылдары... Баштайгы үеде Өшкү-Саар дузалакчылап чоруй, ажылдың байдалын чоорту биле берген. Бирле катап ол бригадир М. Г. Петровага штукатуржу болур күзелин илередип, билдириишкин бижөөн. Салчактын шиитпирин деткий «Сени ыяавыла мастер кылдыр өөредип каар бис» деп, бригадир өөрүшкүлүг чугаалааш, хүлүмзүрүп каан.

Бир ай ажып чорда, Өшкү-Саарның мергежили болгаш тывынгыр байдалы илереп келген. Удаваанда ол штукатуржунуң 3-кү разрядын шингөөдип алгаш. боду кымныңдаа дузазы чокка тускай ажылдап эгелөөн. Ындахаая оон башкызы эш Петрова «растворунда чугай эвээш-тир, Салчак, оон уъжун ол тутчуп шыдавайн, ханага ызырынмас-тыр» деп, аныяк штукатуржунуң частырын эдип каап, чугаалап турган.

Ажыл чоруп, үе эрттип-ле турган. Өшкү-Саар 4-кү разрядты дужаап алган. Тудугжу кыстың күш-ажылчы чедиишкининге чүгле оон коллективинде эш-өөрү эвес, харын ада-иези болгаш кожалары өөрүп, уругну мактап турганнар. Ынчалза-даа, Өшкү-Саарны мактаарга ол аңаа кончуг-ла хөөнү чок турган. «Силерниң мактаарынар хире онза чүүдаа кылбаан кижи-дир мен. А эки ажылдаары дөөрге-ле хамаатты кижи бүрүзүнүң хүлөөлгезидир. Амыдырал бо хире кайгамчык чаагай, шапкын чоруп турда кижи канчаан сагыш амыр олуруп шыдаар боор» деп, ол чугаалаар. Оон амыдыралында кончуг өөрүнчүг болгаш уттундурбас болуушкун болза эрткен чайын Москвага чорааны, ССРЭ-ниң улус ажылагыйының чедиишкиннериниң делгелгезин барып көргени болур.

Тывадан чоруткан кижилер кайгамчык чараш чаагай Москвага чеде бергеш, «Чөөн чүктүң хаазы» деп гостиницага доктааганнар.

Экскурсантылар найысылалга 10 хонганнар. Ол үениң дургузунда олар В. И. Ленининиң, И. В. Сталинныың мавзолейинге, Кремльде алдаржып сургажаан Чепсектер палатазының каас-чараш үүлдерлиг залдарынга, алдарлыг Делгелгеге барып, метрога чоруп, хөй-ле кайгамчык солун үүлдерни көргеннер.

1959 чылдың ноябрьде СЭКП хооркомунуң хуралдаар залынга хоорайның коммунистиг күш-ажыл бригадаларының кежигүннериниң болгаш шалыпчыларының хуралынга олуржуп, эш-өөрүнге бодунуң дуржулгазын Салчак чугаалап берген.

Делегейниң хөрөөженнер хүнү—март 8-тин 50 чыл оюн таварыштыр, Салчак Өшкү-Саарны оон күш-ажылчы чедиишкиннери болгаш хөй-ниитичи идепкейлиг чоруу дээш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму «Күш-ажылчы эрес-маадырлыг чорук дээш» деп медаль-биле шаңнаан. «РСФСР-ниң социалистиг чарыжының шалыпчызы» деп демдекти Салчак кызымак ажылы-биле чедип алган.

Улуг Москвага барып, хөй үүлдерни көргенин, чазактын шаңналын алганын демдеглевишаан, Салчактын авазы С. Балчир мынчаар чугаалап олурар: «Магалыг чаагай совет үеде чурттап турар-дыр бис. Ада көрбөөнин оглу көөр, ие көрбөөнин кызы көөр деп үе бо-дур ийин».

В. И. Ленининиң төрүттүнген хүнүнден бөөр 90 чыл болур оюнга белектиг ужуражыр дээш Салчак Өшкү-Саар ленинчи күш-ажыл эзлчөөнге киришпишаан. хүнде нормазын 180 хуу чедир күүседип келген.

С. ДОРЖУ.

Чүс он быжаа дээш

Тес-Хем районнуң «Чодураа» колхозунуң О. Шынаада эткир угланышкынныг төрүүр аныяк инектериниң кадарчызы Д. Байыр инектериниң кышкы ажаалгазынче кичөөнгейни салып, одар-белчиирни таарыштырып, немелде чемнерни берип хелгениниден оларның күжү семис, шыырак.

Малчынның кададында ам төрөөн 48 инектиң быжаалары менди алдынган. Байыр 110 баш төрүүр инектиң быжааларын бүрүн өстүрүп алырын хүлөөнмишаан, инектернин часкы, чайгы одарын өөлчештир кадарып тургаш, семиртилгезин чедимчелиг чорудар сорулга салып алган ажылдап турар.

Д. ДАВАА.

Олар сөзүнге өө болуп шыдаарлар

Танды районнуң көдээ ажылагыйының ажыл-ишчилеринге Каа-Хемниң көдээ ажыл-агыйының ажылишчилериниң ажык чагаазы область солуннарынга парлаттынган. Районнуң көдээ ажыл-агыйының ажылишчилери чеди чылдың ийиги чылында алган хүлөөлгелерин болгаш бо чылдың баштайгы үш айларында чедип алган чамык көргүзүглерин ук чагаада бижөөн. Оларның аразында «Октябрь 30 чылы» колхозтуң саанчызы Сымчаан Нончайның инек бүрүзүнден үш ай иштинде 450 кг сүттү саап алганын айыткан.

Сымчаан Нончай ол колхозтуң төп фермазынга 1949 чылда саанчылап киргеш, он ажыг чылдарда ажылдаан дуржулгалыг саанчы. Чеди чылдың баштайгы чылы—1959 чылда ол 12 инектериниң бирөзиндеи 1450 кг сүттү саап алган. Сымчаан Нончай инектериниң чамдыктары назылап кырый бергенибиле сүдү кызырлып турарын өөлеп турар. Чижөө, «Красуля» аныяк турда хүнде 14-15 кг сүттү берип турган болза, ам оон хүнде бөөр сүдү 10—11 кг болуп турар. «Красуля» ам он харлыг. «Ада» база-ла аныяк турган чылдарында хүнде 13—14 кг сүттү берип турган. Бо ийи инектиң сүдүн хүнде 10 кг-дан чиваргылаш дээш оларның чемин таарыштырып, ажаалгазын эжижидип турар.

Фермада хөй күш үнер ажылдар амдыызында механизастаттынмаан. Ынчангаш бүгү ажылды хол-биле кылыр. Төп ферманың инектерин колдуунда-ла кыжын силос, көк сула, далган, сиген, саван-биле чемгерип турган, оон ынай дусту болгаш сугну боттарының туразы-биле ижип, чип турар кылдыр таарыштырган. Ферманың саанчылары инектерни быжаларындан чарып саарын шагдала чедип алган. Ындыг арганы баштай-ла дуржулгалыг саанчы С. Нончай эгелөөн.

Бо чылын бир инектен 1500 кг сүттү саарын ол хүлөөнгеш, бо чылдың үш айларының дургузунда 450 кг сүттү саап алган. Бо чылын кыштын байдалы өске районнарда ышкаш ол колхозка база берге болган. Ынчалзажок, инектер кыжын эки чемгерилгеге кыштап, малчыннарның эрес-шудургу, кызымаккай, күш-ажылчы хайгаралынга кыштаан. Ынчангаш оларның денгилдези эки. Частың бо берге үезинге чедир инектер силос, көк сула, далган, сиген дээш оон-даа өске чемнерни чип турар.

Сымчаан Нончайның кызымаккай чоруун үнелеп көргеш, колхоз баштаар чери ону 1956 чылда көдээ ажыл-агый делгелгеанча, Москвадан чоруткан. Сымчаан Нончай колхозунун идегелин чедип алыр дээш, делгелгеден хөй эки үүлдерни көрүп, база инектин сүдүн көвүдедириниң аргалары-биле танышкан.

Дуржулгалыг саанчы ол фермага ажылдап кирген аныяк саанчыларны ажылдың мергежилинге өөредип, инектериниң ажаалга-чемгерилгезиниң дугайын оларга эптиг, өөлдек болурун сүмелеп, чугаалап турар. Оон ынчаар өөреткен саанчыларындан ам Тараа Күске эки көргүзүглерлиг саанчы болган. Ол 1959 чылда аңаа быжыглаан инектериниң бирөзиндей-не 1500 кг сүттү саап алган. 1960 чылдың бирги кварталында инек бүрүзүнден 400 кг сүттү саган. Оон ол кызымаккай күш-ажылын үнелеп көргеш, партия райкому база райкүүском Делегей хөрөөженнериниң хүнү—Март 8-тин 50 чыл оюн таварыштыр мактал бижик-биле шаңнаан.

Каа-Хем району бо чылдың бирги кварталында сүт саалдазының талазы-биле обласка дөөре көргүзүглүг болган. Ынчаарга «Октябрь 30 чылы» колхозтун саанчылары С. Нончай биле Д. Күске олар аңаа боттарының үлүг-хуузун киирген болгаш моон сонгаар-даа эки ажылдап, боттарының сөзүн өөлеп шыдаарлар.

Р. ТОЛЗАТМАА.

Совет тракторларны Францияда чедире берген

ПАРИЖ. (СЭТА). Франциялга баштайгы совет тракторларны чедирип келген «Ливан» деп совет теплоход Гавр деп француз далай өртээлинге апрель 19-та чедип келген. 1960 чылдың дургузунда совет-француз садыг дутуржулгазын ёзугаар Францияже 500 совет тракторларны үндүрген турар.

Баштайгы чедирген 41 тракторларны дораан-на оларның чагыкчылары чурттуң янзы-бүрү департаментилериниче чоруткулаан. Лиллге (Нор департаментизи) болгаш Реннге (Иль болгаш Вилен департаментилери) удавас ажыттынгылдар көдээ ажыл-агый ярмаркаларынга алды совет тракторларны делгеп салыр.

Оберлендерге хамаарыштыр Берлинде суд чорудулгазы

БЕРЛИН. (СЭТА). Дайынга кемниг үүлгедиглериниң талазы-биле кем-буруулуг боон министр Теодор Оберлендериниң хереэнин талазы-биле суд чорудулгазы Берлин хоорайда ГДР-ның Дээди судунда өгелээн. Делегейниң ийги дайынының үезинде гитлержилериниң кем-буруулуг үүлгедиглерин белеткээринге болгаш ону боттандырарынга Оберлендер идепкейлии-биле киришкен дээрзи мурнунда илереттингени билдингир болгай. Бодунун бо херекке бурууузун агартыр аргажогун билингеш, барыын-герман өрге-чагырганын үзүн хуусаада «шөлөөледипкени» Оберлендер судка келириңден өйталаан.

Бо суд чорудулгазында немец болгаш даштыкы парлалганың төлөөлери, ол ышкаш делегейниң өлөөн каш организацияларының чорутканы хайгаракчылар олуржуп турар.

Венесуэлада шериг үймээни

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Венесуэланың тускай радио медээзин үндезилеп алгаш америк информация агентилелериниң Каракастан дыңнадып турарын ёзугаар алырга, Сан-Кристобаль хоорайнын (Тачира штаттың найысылалы) шериг кезээ үймээн үндүрген.

Маракайда шериг-агаар күштериниң баазазында туруп турар бомбалакчы самолёттарга тура-халышкын үндүрген кем-буруулуг кижилерни чылча шавар дужаалды бергенин президент Р. Бетанкур дыңнаткан.

Каракастың шериг кезээнде өнза байдалды чарлаан. Радио болгаш телевизор станцияларын база хоорайда өске-даа шериг черлерин шериглер таныыдап турар.

Апрель 20-де дүн бажында Бетанкур болгаш оон кабинеди чурттуң чепсектиг күштериниң командылалы-биле ужурашкан.

Президент Бетанкур радио болгаш телевидение дамчыштыр чурттуг кыйгырып чүве чугаалаан.

«Тайбыны болгаш чуртка хөй-ниитиниң корум-чурумун камгалаарынга өргежок чугула кандыгдаа хемчеглерни ап чорудар» өргелерни кабинет менээ берген деп ол чугаалаза-даа, амдыызында онза хемчеглерни ажыглавайн турарын медеглээн.

Венесуэланың ажылчы чоннарының конфедерациязы чазакты деткиири-биле үймээнчилерге удурланганының демдээ кылдыр ажылчыннар болгаш тараачыннарның бүгүниити ажыл соксадыышкынын чарлаарының дугайында шиитпирни хүлээп алган.

Венесуэланың ажылчы чоннарының конфедерациязы болгаш политиктиг партиялары чуртта конституциялыг корум-чурумну деткиириниче радио дамчыштыр чонну кыйгырган.

Тура халышканнарның талазынче чүгле Сан-Кристобаль хоорайнын шериг кезээ чайлып кирген боордан өске, чепсектиг күштериниң артканнары чазакты деткип турар дээрзин Венесуэланың камгалал министри Хосе Лопес Энрикес медеглээн.

Дыңнадыгда айтып турарын ёзугаар алырга, үймээнчилериниң удуртукчузу болза 1958 чылда үймээн үндүрер дээш чедимче чок оралдажыышкынының сөөлүнде Венесуэладан АКШ-че дезип үнген, мурнунда камгалал министри турган Кастро Леон болур. Бо үймээнниң бичии мурнуу талазында ол Каттышкан Штаттардан Венесуэлаже чажыдыбиле ээп келген.

Американың Каттышкан Штаттарының неделя санында үнер «Уоркер» дээр солунунга парлаан чурук.

Чуруктуң кырында бижээн үүлде: «Кубаның төөгүзүнде чаа арын» дээни ол. Он талазында трактор кырында: «Чер реформазы» шып чыдар арнында: «Колониализм, хөй чер эжелээр чорук, хамаарылга, бижик-билиг чок, кедергей түренги чорук» деп бижиттинген.

Мурнуу Көрейде хөлзээшкиннер

ПАРИЖ. (СЭТА). Франс Пресс агентилелинин корреспондентизинин Сеулдан дамчыдып турары болза, Мурнуу Көрейниң өлөөн каш хоорайларынга чазакка удур чыскаалдар болгулаан. Диктатор Ли Сын Маннын өрге-чагыргага хевээр олуруп каарын хандырган хоозун-меге сонгулдаларның түннелдеринге удурланып, чыскаал кылган чонну таралыр сывырары-биле полиция карак чажы төгүлдүрер хейлиг граналарны ажыглаан.

Агентилелдиң айтып турары болза, ол карак чажы төгүлдүрер граналар америк экономиктиг «дузаламчының» программазын ёзугаар алган хөрөнги-биле салып алдынган.

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Мурнуу Көрейниң чурттакчы чоннуң дисциплинчы корум-чурумга удурлаңыышкыны улам-на калбарып турар. Информация агентилелдериниң дыңнадып турарын ёзугаар алырга, Мурнуу Көрейниң өң улуг порту Пусанга 3000 чыскаалганнар полиция черин үрегдеп каанар. Сегиржип алыышкына өлөөн каш чыскаалганнар болгаш полицейлер аар балыгланган. Ол ышкаш мурнуу-барын талакы Кванчжу болгаш Инчөн хоорайларда чыскаалдар болуп турарының дугайын база дыңнаткан.

Сеулдун бодунун кудумчуларында чепсектиг тура-халышканнар көстүп кээп турар апарган. Бажыннар крышаларындан полицейлерже шыгаган бооларның даажы дыңналып турар. Ол ышкаш Сеулдун кыдыгларында боо даажы база дыңналып турар. Полицияның 4 участоктары, чагырыкчы либералдыг партияның турар бажыңы чуура шаптынган, харыслаанын болгаш электри энергия дамчыдар шугумнар үрелген. Тура-халышканнар полицияның камгалал черин өөлеп алырын оралдашкан, ынчалза-даа 12 кижизин өлүрткеш, ойтур шаптырганнар. Сеулдун радиостанциязын тура-халышканнар мурнундагызы хевээр-ле бүзөлеп алган турарлар. Министерстволарның, полиция черлериниң болгаш чазак чериниң өске-даа бажыннарының өртенгениниң хоорай кырында ыш-бус болган.

Оппозиктиг демократтыг партия медеглел парлаш, ында чыскаалганнарже боо адарын соксадыр дужаалды полицияга бээрин чазактан негээн. Ол ышкаш национал хуралдың тускай сессиязын чыырын база негээн.

Мурнуу Көрейниң шериниң штабының начальниги генерал-лейтенант Сонг Ион Чхан кол шериг комендантызы кылдыр томуйлаткан болгаш бодунун штабынын онза хуралын чыылдырган. Шеригниң 15-ки дивизиязының чамдыызы танкалыг кезектерге үдеттирип алгаш, хоорайже хап киришкен деп ол чарлаан. Ол ышкаш Тэчжон хоорайда онза бэйдалды база чарлаан.

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Лисынманчы өрге-чагыргалар онза байдалды чарлаан-да болза, чыскаалганнарның чалгыы улам-на калбарып турар. Оларның саны улам көвүдеп, 40 мун кижи четкен болгаш ыяш-даштар-биле полицейлерни сокулап, полицияның машиналарын ойтур октагылап, чазактың «Сеул Синмун» солунунун турар бажыңын өөлеп алгаш өртеткен. Чазактың радиостанциязын эжелеп алыр деп чыскаалганнарның оралдажыышкынын батальон чадаг шериглер ойтур шапкан.

Ли Сын Маннын чыскаалганнарга барык чүмү-биле бүзөлеткен ордузунун девискээринде полиция черин чыскаалганнар буза шалкаш, оон-даа өске өлөөн каш чазак бажыннарын үрегдээннер. Анаа чыскаалганнарже полиция ланчылар болгаш пулеметтар-биле база катап от ажыткан. Өлген болгаш балыгланганнар бар болган. Өлгеннериниң нийти саны 20 кижи чедип турарын айыткан.

Бүзөлеттирген ордуга болуп эрткен чазактың онза хуралынга Ли Сын Ман үймээшкинни базары-биле «шиитпирлиг хемчеглерни» алырын негээн. Мурнуу Көрейниң полициязының начальниги полициянын күштерин 30 мун кижи турганындан 60 мун кижи чедир көвүдедирин негээн.

Пусанның аныяктары туттурган эштерин хостаарын негевишаан, лисынманчы бөлүглениишкинге удур демиселче база көдүрүп үнген. Мурнуу Көрейге демократияны база катап тургузарын негээри-биле Тэгу хоорайның кудумчуларынга мун ажыг кижилер үнгеннер.

Сөөлгү медээлерни ёзугаар алырга, лисынманчы бөлүк Сеулче 15-ки дивизияны дуву-далаш-биле келдирген. Сеулдан ангыла Пусан, Тэгу болгаш Кванчжу хоорайларда базала онза байдалды чарлаан.

ПАРИЖ. (СЭТА). Франс Пресс агентилелиниң Сеулда корреспондентизи Мурнуу Көрей «революцияда тодаргайы-биле чоокшулап чедип келген», ынчангаш ону «Ли Сын Маннын өрге-чагыргадан эки-тура-биле чайлап бээри болдурбайын барып чадавас» деп медеглээн.

«Амгы турун турар ёзу-чурумга удур согуушкунун ондагайлыг болуп турары ол ёзу-чурумнуң бодундан өске, кымдан-даа хамаарышпайн турары-биле айыылдыг. Масанга болган ийи месилдежиишкинни шынгыызы-биле истеп көргениниң сөөлүнде полиция безин бо хөлзээшкиннерге коммунистерниң болгаш коммунизмниң кандыг-даа хамаарылгазы чок деп билинген. Тура-халышкынның чылдагааны болза, оларның америк хостакчыларының аллаанны демократтыг хосталганы негээни дээш өскелерден аары-биле түрегделди, дорамчылалды чүктеп эрткен хөй саныг аныяк кижилерниң талазындан ала-чаягаар үнүп келген күчүлүг күзел болган»—деп корреспондент уламчылаан.

Ол кижилер дээрге килеңневес аргажок болу берген кижилер-дир, чүгле оларга хора чедирип турар кылдыр билген чүвелерин-не үреп турар апарган, миллион-миллион ажыл чоктарның хүрөөлениниң өскээр кайнаар-даа чайлаар аргазы чогун билген кижилер-дир—деп агентилел чери уламчылап турар. Армияны ажыглаан болза-да «оларның киленнеэшкининиң чылдагааны узуткаттынмаан, таарзынмас чоруктун үре-түңнелдери Мурнуу Көрейниң бүгү-ле төптеринде тарай берген».

«Ёзу-чурум төнчүзүнге дээр ширбиттинип аштанмаан шагда» мындыг хөлзээшкиннер моон соңгаар-даа чайлаш чок болгулаар дээрзин Франс Пресс демдеглээн.

«Тыва тудуг» трезинин № 2 тудуг-монтаж өргелелинин комплексилиг бригадазы (мастери Николай Данылкин) септелге-механика заводунун чоогунда чуртталга бажыңнарын тудуп өгелээнден бээр үр-даа болбаан. Тудугжулар бо чылдың август айга чедир шуптузу 4—4 квартиралыг, 16 чуртталга бажыңнарын ажыглалга киирерлер. Оон улаштыр ол-ла черге школаның, магазинниң болгаш уруглар садының бажыңын тудуп өгелээрлер.

Комплексилиг бригаданың кежигүннери чуртталга бажыңнарын чогуур өй-шаанда ажыглалга киирер дээш бар күштү чөп ажыглаарын чугулалап көргеш, бригаданы ийи үзүп алгаш ажылдап өгелээн. Бирги участокту Дмитрий Федотов, ийигизин Семен Шабалин удуртуп турар.

Кыска үениң иштинде тудугжулар 12 бажыңның кол тудуун дооскан. Бажыңнарның крышаларын шифер-биле шыпкан, верантыларын кылган, соңгаларын шилдеп, печкаларын салып өгелей берген. Май 1-ге чедир 4 бажың ажыглалга кирер азы 16 аал иштн чаа квартираларны алыр.

Кайы-даа бригадада 17-17 кижи бар, оларның кижи бүрүзү хүн-бүрүде бедик көргүзүгнү чедип алыр дээш кызымаккай ажылдап турар. Дмитрий Федотовтуң бригадазында Анатолий Ремыгин, Александр Бавуужап, Монгуш Белек, Александр Ярлыков олар 1,5 — 2 нормаңы күүседип келген. Анатолий Ремыгин (ортузунда чурукта) чоокта чаа-ла Совет Армияның хүрөөлениниге албан эртирип турган. ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштериниңден 1,2 миллион кижини кызырар дугайында хоойлуну ёзугаар ол албанындан халашкан, тайбың күш-ажылга тудугжу болурун шиитпирлеп алган.

Комсомолчу оол бодунуң салган сорулгазын чедип ап турар. Ол ам 4-кү разрядтың бызанчызы. Оон кылган ажылын бригадир чүгле эки деп демдеглел-биле хүлээп ап турар. Бригаданың өске кежигүннери тудугнуң өлөөн каш мергежилдерин чедип алган. Ынчангаш Анатолий өөрүнден чыдып калбас дээш чоокку хүннерде дашчы деп мергежилди чедип алырын шиитпирлээн.

— Бистиң бригадавыс март айның планын 230 хуу күүсеткен, мындыг бедик көргүзүгнү чедип алыр дээш бригаданың бүгү кежигүннери эки ажылдаан. Хүн нормазын күүсетпес, чалгаа кижилер бисте чок. Семен Шабалинниң бригадазы-биле социалистиг чарышка тиилекчи болурунга бүзүрелдиг бис—деп, бригадир Федотов чоргаар чугаалап турар.

Ынчаарда ажыл шагы төне берген чүве. Кожавыста бажыңдан шала улгады берген кижи үнүп келгеш, кыйгыра-дыр:

— Дмитрий Прокофьевич! Бүгүн мээң 5 «эзирлерим» ийи нормаңы күүсеткен-дир, ыызырты-ла аштырдыңар але—дээш, каттырадыр.

Ол Шабалин болду. Оон бригадазының ажыл-херектерин айтырарымга Федотовтуң бригадазының көргүзүглериниңден улуг-ла калыш чок, а кылып турар ажылдары база шупту дөмей.

Бригадир Семен Шабалин (адаанда чурурктуң оң талазындан ийи дугаарында) бодунуң бригадазының мурнакчылары В. Русанов, С. Авыр-оол, Н. Сутягин оларны кыйгырып келген:

— Ийи хүн иштинде кылыр ажылды чаңгыс хүнде, а бир айның нормазын чартык айда күүседири чаңчыл апарган кижилердир бо, боларны мактавайн кымны мактаар боор, мындыг кижилер-ле бисте хөй—диди. Ол аразында биске мастер Николай Андреевич Данылкин база каттыжып келди. Ол, бистиң чугаавысты үзе кирип чугаалай-дыр:

— Чүве болза-ла эки дижирге кайын боор, биске таваржып турар чамдык четпестерни база чугаалаар херек—дээш, таакпызының ыжын хандыр соргаш, дедир үндүр тынгаш, ыңай-бээр көргүледи.

Шынап-ла, тудугжуларның эки ажылдаарынга, чуртталга бажыңнарын өй-шаанда ажыглалга кииреринге шаптыктап турар четпестер бар. Ол четпестер, ылангыя хандырылга организацияларынга хамааржыр. Чижээ, Кызылдың ыяш заводу тудугжуларны дилиг материалдары-биле чедир хандырып шыдавайн турар. Берип турар ыяжының шынары куду. Ол дугайын туткан бажыңнар чанында холуп калпкан хөй санныг дилгей ыяштар херечилеп чыткылаар.

Чоокку хүннерде ажыглалга кирзе чогуур бажыңнарның печказын салыр туйбу база чок. Чүгле ол эвес. Кызылдың кудумчуларында шала туткаш ара кагган бажыңнар кайы хөй. Анаа база-ла туйбу негеттинип турар. Байдал мындыг турда, туйбу заводу (директору эш Петепев) эки ажылдаары негеттинип турар. Ол заводта эң чугула машина-чепсек амга чедир септеттинмээн, ажылчын күжү-даа четчелеттинмээн.

Тудугжуларга шалыңны чогуур үезинде база бербейн турар. Бир ай болгаш алза чогуур акшаны бүдүн чартык ай болганда алыр таварылгалар бар.

Ындыг четпестер турза-даа, Федотовтуң болгаш Шабалинниң удуртқан тудугжулары боттарының мурнунда сорулгаларын күүседип турарлар (үстүнде чурукта).

А. АИР,
фотолар авторнуу.

Хлебти—арыг хапка тургузар

Кижиниң чемге хереглээр продуктуларының хөй кезиин аштап, чуурдан ангыда изиг сугга хайындырып, отка хаарып, буска быжырып белеткеп турар. Чем продуктуларга дээп чыпшынган микробтар ол болбаазырадылганың үезинде өлгүлеп калыр.

Чиг хевээрзин чиир редиска, соғуна, огурец, салат, помидор чижектиг продуктуларны чемге хереглээриниң мурнунда эки чүп ап турар. Хлеб болза үстүнде бүгү продуктулардан ылгалдыг. Ону аштап, изиг отка болбаазырадып болбас, магазиндан эккелген хевээр-ле чип турар.

Хлеб аъш-чемниң өң-не чугула хереглеттинер продуктузу. Ону быжырып, дажыглап база садыглап турган үеде санитар хайгаралының талазы-биле контрольду шынгыы чорудуп турар. Хлеб заводтарының ажылчыннары, а ол ышкаш хлебти дажыглап база садыглап турар кижилер эмчиге үргүлчү шинчидип турарлар. Үстүнде бүгү хемчеглер болза, чоннуң хереглелинге кирер хлеб продуктуларының эки шынарлыг болурун хандырар сорулгалыг.

Хереглекчилер хлебти садыгдан хүн бүрү ап турарлар. Ону бажыңга хирлендирбейн канчап чедирер дугайында айтырыг тургустунуп келир. Хлебти хирлиг хол-биле тударга оон дашты хирленир болгай, а ол хирлериниң аразына хоралыг үүлдер болгаш халдавырлыг аарыгларын: туберкулезтун, ижин тиниин, дизентериянын, полиомиелиттиң микробтары, хоралыг кыжа курттарының чуургалары болгаш өскелер-даа чоруп болур.

Оон ужурундан хлебти садып алгаш, ону сугар чугдунуучал пөс хапты даарап алза чогуур. Хаптың өңү ак болза эки, чүге дээрге ак пөске хир илдең көстүр болгай. Ындыг хапты үргүлчү арыг эдилээр херек. Хап орнунга тускай салфетка аржыылды азы клеёнкадан кылган сумканы база ажыглап болур: Хлебти чадагай ап чоруп болбас, чүге дээрге даштакы идик-хепке деггеш, ол хирленир. Хлеб кырынга сээктер хонупкаш, халдавырны чыпшырып болур. Чадагай хлебке доозун үгүлээр, тудуп чораан кижи ону черже ышкынар таварылгалар база тургулаар болгай.

Хлебти четки хап иштинге сугарга доозундан ол камгалаттынмас. Ону сумка иштинге өске продуктулар-биле (картофель, ногаалар-биле) катай суп база болбас, чүге дээрге оларның хири, а оон-биле кады микробтар аңаа чыпшынарга ону кижи чиптип болур.

Бажың иштинге хлебти буфет шкафка азы тускай арыг ыяш хааржакка шыгжаар херек. Эрги, арыг кылдыр аштап каан, кыры шыыглыг, сакпынны хлеб сугар сава кылдыр ажыглап база болур. Хлебти чиир мурнунда изиг отка чылдыр дөгээрге оон амданы эки-жиир, даштынга микробтар чыпшынган болза оларны узуткаарынга ол чорук база дузалыг.

Тыва областың Санитар-чырыдыышкын бажыңы.

Сургуулдар практиказы

Кызылдың башкы училищезинин 3-кү курузунун сургуулдары Танды районнун Бай-Булун өге школазынга 3 хонукта практикалап чорааннар.

Олар теоретиктиг өөредилгени практика-биле эки холбаштырганнар. Орус дыл кичээлин К. Шангыр-оол, Т. Бады-Байыр, М. Апак-Кыс, О. Март олар эки шынарлыг эрттиргеннер. Сургуулларның практиказы нинтизи-биле эки түңнелдиг болган.

З. ЛЮНДУП.

ЧАСТЫҢ БАЗААРЫ

Чоокта чаа, дыштанар хүнде Чаа-Хөл суурга бараан садар часкы базар организастаттынган. Анаа хереглелдин янзы-бүрү хөй бараннары делгеттинген. Идик-хептен ангыда, номнар болгаш өөредилге хереклелери база саттынган. Ном садыының өргелекчизи Е. Непомнящая, ном тарадыкчызы Е. Леонова олар эң хөй номну таратканнар. Бо ажылга Чаа-Хөл райпозунун ажылдакчызы Виктор Идам база идепкейлиг киришкен.

О. МОҢГУШ.
Чаа-Хөл район.

Культурлуг негелдеге дүүшпес

Областың кайы-даа районнарының колхозчу болгаш ажылчы суурларында делгем улуг клубтар хөйү-биле туттунуп турда, Бии-Хем районнуң колхозтарының төптерийде чаа клубтар туттунмайн турар. Он беш, чээрби чылдар мурнунда туткулаан өрги, биче клубтар чоннуң культурлуг негелдезин хандырбайн турар. Ол районга театрның артистери оюн көргүзүп чеде бергеш, берге байдалга үргүлчү таваржы бээр. Ылангыя хөй көжегелиг шиилерни Бии-Хемнин клубтарынга көргүзери берге. Чижээ, «Өөк» совхозтун клубунун сценазының дооразы 2 метр 20 сантиметр. Ол клубка оюн, шин көргүзер хамаан чок узун кижи хөндүрлү бээрге баш дээвиирге үзе бээр. Шалалары ирип калгылаан, кызын ишти дыка соок. Шак ындыг клуб чоннуң кино, концерт, шин көөр талазы-биле культурлуг негелдезин чогууру-биле хандырбас. Ол клубтуң өргелекчизи үргүлчү халажып турар. Эткен чылдың августан бээр беш өргелекчи халашкан.

«Искра», «Тиилелге» колхозтарның клубтары база-ла үстүнде клубтан дээредевес. Ол клубтарның ишти, даштындан көөрге черде культураның одаа болур хире кандыгдаа көрүш чок. Райкүүскомнуң культура килдизинин өргелекчизи эш Михайлов культура-чырыдыышкын албан черлериниң одагларының ажылын эжиждер дугайында кошкак ажылдап турар. Культура-чырыдыышкын албан черлериниң багай ажылының чылдагаанын моон мурнунда культура килдизин өргелекчилеп турган Макаровче чая каар.

Районнуң Культура бажыңы көдээ ажыл-агыйның ажыл-ишчилериниге концерт көргүспестээн. Районнуң ырак черлери—Хүт болгаш Билелигде сүт-бараан фермаларында чурттап турар ажыл-ишчилери оюн, концерт, кино көрбээнинден бээр дыка үр болган. Культура килдизинин өргелекчизи турган эш Макаровту «Кызыл тараачын» колхозта клуб өргелекчилеп каан. Макаров ажыл кылбайн арагалап туруп берген.

Чоокта чаа областың хөгжүм-шиин театрының тыва артистери районнуң Культура бажыңына «Мээн аалым» деп шиини көргүскен. Культура килдизинин харыысалгалыг ажылдакчыларындан шиине чаңгыс-даа кижи келбээн. Артистериниң ажылынга биче-даа дуза катпас, олар кээрге харын Культура бажыңын өөн каггаш чоруптар чоруу моон мурнундан бээр туруп келген.

Райкүүском болгаш СЭКП райкому колхозтарга чаа клубтар туттуруп, культура-чырыдыышкын албан черлериниң ажылын эжиждеринче кошкак кичээнгей салып турар. Областың культура өргелели Бии-Хем районда культура албан черлериниң ажылынче кичээнгей салбайн, удуртулганы күштелдирбейн турар.

Артист Ө. НИКОЛАЕВ.

ЧАЗАЛГА

Бо чылдың апрель 22-де үнген № 94 «Шынның» 2-ги арнында бирги колонканың үстүнде куду 2-ги одуруунда санны 127 хуу деп чазап номчуур-дур.

Редакторнуң оралаңчызы
Д. О. БЕГЗИ.

ТЫВА ОБЛАСТЫҢ ХӨГЖҮМ-ШИИН ТЕАТРЫ

Бөгүн, апрель 23-те хүндүс болгаш кежээ

М. Шатровтуң
РЕВОЛЮЦИЯНЫҢ АДЫ-БИЛЕ

деп 3 көжеге, маадырлыг шиини болур.

Шиниң өгелээри: хүндүс—12 шакта болгаш кежээ—7 шак 30 минутада.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчызының 35-24, партийжи амыдырал болгаш пропаганда килдистериниң 23-54, харыысалгалыг секретарының 37-13, көдээ ажыл-агый килдизиниң 22-64, иштики информация килдизинин 21-47, совет тургузуг, үлетпүр болгаш транспорт килдистериниң 23-35, чагаа килдизиниң 21-27, культура болгаш амыдырал килдизиниң 25-38, бухгалтериянын 31-75, корректорларның 20-60.

ТС—00148. Чагыг № 1009. Культура өргелелинин типографиязы.